

Poštšina plačana v gotovini.

MODRA PTICA LETO V

LETO 1933/34

ŠTEV. 2

MODRA PTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100—. Posamezna številka Din 10—. Naročniki na redne publikacije prejemaajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Rimska cesta šte. 3.
Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 2. ŠTEVILKE

JANUAR

Filip Kalan: Ob petnajsti obletnici Cankarjeve smrti

Mirko Javornik: Svidenje z Rimom

Ruda Jurčec: Politika v vinjetah

Hosni-El-Orabi: Dva pregovora

Zapiski:

Peter Donat: Andre Gide izjavlja

—: Žurnalizem v Sovjetski Rusiji

—: Romain Rolland k zgodovini evropske glasbe

—: Novo evropsko društvo

Poročila

Razno

OB PETNAJSTI OBLETNICI CANKARJEVE SMRTI

FILIP KALAN

O Ivanu Cankarju se je že za življenja pisalo v dnevnikih in po revijah in v petnajstih letih po njegovi smrti se je te literature nekaj nabralo. Vendar pa doslej še ni izčrpne študije, ki bi zbrala ta kritični ali nekritični material, izluščila iz njega bistvene dele, ga primerjala z danimi dejstvi, uravnovesila sodbe, ki si po navadi nesmiselno nasprotujejo, in iz tako presejane snovi potegnila jasne, celotno Cankarjevo osebnost razrešujoče zaključke. V teh zapiskih moremo kajpak samo omeniti nekaj značilnih odnosov, ki vežejo našo generacijo, zlasti nas najmlajše, na pojavu prvega slovenskega velikega pisatelja.

Nastop in zmaga Moderne ob koncu stoletja sta znana. Množica danes že pozabljenih rimačev je jalovo prežvekovala stare, zlasti Prešernove pesniške oblike, ne da bi jim mogla dati nove, svoje vsebine. V tem mrtvilo so se nenadoma in skoraj hkratu pojavili štirje nadarjeni liriki. Dva izmed njih, Kette in Murn, sta mogla samo nakazati svoje možnosti, zakaj v začetku dvajsetih let ju je pobrala običajna bolezen študentov, ki prihajajo z dežele v mesto stradati: jetika. Župančič je zorel počasneje, se oblikovno najčisteje razvil, toda napisal je razmeroma malo, dasi je preživel vso četvorico, in po Cankarjevi smrti je bolj ali manj utihnil. Cankar, najplodovitejši in najpomembnejši med vsemi, pa je ubral pot, ki je bila v slovenski javnosti dotlej docela neznana: postal je poklicni pisatelj.

Z označbo »poklicni« nameravam samo poudariti, da mu literarno delo ni bila diletantska zabava za proste ure med običajnim meščanskim poklicnim delom, kakor je bilo to dotlej pri nas v navadi — marveč, da je delu posvetil vse svoje moči in skušal od njega tudi živeti. Tak pisateljski poklic je pri drugih narodih, v drugih gospodarskih in političnih razmerah ter zlasti pri velikih pisateljih normalen pojav. Pri narodu, ki šteje poldrug milijon ljudi in je vse kulturno življenje združeno v enem samem, pretežno malomeščanskem kraju, pa pomeni nekako tole:

Pisati noč in dan brez odmora, telovaditi s peresom v roki, ne da bi mogel svoje misli misliti do konca, objavljati dela, ki so prav za prav še fragmenti in nedodelani koncepti. Snovati vse hkratu, novele, črtice, povesti, podlistke, drame, članke in ocene. Prekljati se s cenzuro in z visoko moralnimi dnevniki, tvegati z vsako tiskano vrsto in z vsako zasebno izrečeno besedo strupeno polemiko. In hkratu biti živčno uničen, osamljen, ubog, navezan na oštarijo in kavarno.

Danes se je življenje poklicnega pisatelja v toliko spremenilo, da je navezan na stoprocentno literatstvo, to je, na vsakodnevno garanje za revije, ali pa na beg v žurnalizem. Zakaj edino literat je povsod dobrodošel. Literat mora znati vse, zato se tudi z vsem mogočim ukvarja. Literat piše eseje, kritike in članke. Literat polemizira, prevaja in piše uvode

h knjigam drugih literatov. V večnem dirindaju med tem javnim intelektualnim delom se literatu nekajkrat na leto posreči novela ali kratko odrsko delo. Vse to je potrební material za revije, ki jih je pri nas nemalo in tvorijo za pišočega človeka skoraj edini prostor, kjer lahko sproti objavlja svoje koncepte. V Cankarjevem primeru je bil ta delovni sistem samo navidez drugačen. Cankar je objavil kvečjemu četrtno svojega dela v revijah, sicer so vse večje zasnove izšle precej v knjigah pri Matici, Schwentnerju ali Bambergu. Vendar pa je to neprestano garanje prav tako borba za čas, ki je za nadpovprečno delo nedvomno potreben. Zakaj novelistična produkcija — in taka je skoraj vsa Cankarjeva — je še veliko manj odvisna od rokodelske in miselne spretnosti (ta spretnost je do neke mere zadeva vaje in intelekta) kakor pa kritika ali esejistika. Vplivi tega neprestanega garanja iz dneva v dan, tega večnega življenja iz rok v usta, se nedvomno poznajo v vsem Cankarjevem delu. Vendar pa odloča nekaj drugega: kdor v tej borbi s publiko, s kritiki, s samim seboj in s kruhom ohrani toliko hladne krvi, bistre razsodnosti, umetniške potence ter vere vase in v svoje delo, da se mu večji koncepti ne razbijejo in razblinijo med vsakdanjim garanjem, ta je nedvomno nekaj več, kakor pa samo značajan, intuitiven in ploden pisatelj. To je že osebnost velikega pisatelja.

Zakaj Cankar v dvajsetih letih svojega javnega dela ni samo izdal okoli trideset nadpovprečnih knjig in napisal prvih slovenskih iger, ki imajo trajnejše odrsko življenje kakor vsi prejšnji in poznejši poskusi pri nas. Opravil je delo, ki ne more izvirati iz same, četudi nenavadne pisateljske spretnosti, marveč samo iz tvornosti krepke umetniške osebnosti: postavil je temelje lirični in psihološki noveli, nakazal je možnosti za našo družabno, torej zlasti malomeščansko satiro, ustvaril novo prozo. Tako je Cankar nedvomno tretja izmed osebnosti, ki pomenijo posebno razdobje v naši književnosti. Kakor je Prešeren prvi dokazal, da je mogoče v slovenskem jeziku ustvariti veliko liriko in je Levstik prvi naznačil možnosti za slovensko prozo in zlasti za estetsko in politično kritiko, tako je Cankar nedvomno prvi prozaik velikega formata — tak torej, ki predstavlja ne samo nove, umetniško vodilne osebnosti, marveč veliko več: nov kulturni temelj.

Običajni literarni in kulturni bon ton pri nas je po navadi žalostna karikatura znanega pregovora, da o mrtvem govôri zgolj dobro. Delo vsakega velikega človeka izziva za njegovega življenja večne borbe, lepe in nelepe, strankarske in nestrankarske. Po smrti pa si ga vsi lastijo in njegovo delo sprejemajo po večini samo z brezpogojno hvalo in s popolno nekritičnostjo, kar resničnemu pomenu tvorne osebnosti nedvomno škoduje. Za primer naj samo omenim, da je Cankarjeva zvočna, toda velikokrat gostobesedna, nejasna in pretirano baročna proza na pisateljski naraščaj mnogo bolj vplivala kakor kulturni pomen njegovih velikih literarnih motivov. Čustveni odnos do matere, najboljši teksti o otrocih in pubertetnikih, satirične zgodbe o slovenskih Tartuffih, skratka, jedro njegovega dela, ki je globoko in neprogramatično socialno in bo v svojih najboljših odlomkih nedvomno prešlo v svetovno literaturo — ta obsežni kompleks, ki predstavlja obdelavo cele epohe v našem življenju, je ostal prav za prav še docela nedotaknjen. Najslabši deli njegove proze, njegovi stilistični obrati, njegove jezikovne akrobacije, vse to pa je postalo priljubljeno izrazno sredstvo ljudi, ki so bili preslabi, da bi govorili z last-

nim jezikom. Slog se rodi iz misli, je rekel Cankar sam in tako ožigosal vsakega nesamostojno pišočega človeka. Zato je nedvomno važnejše, izluščiti iz dvajsetih zvezkov zbranega dela bistvene sestavine: idejno podlago, kulturne zakonitosti njenih literarnih motivov in njihove obdelave, njihov pomen za naše življenje — in odkrito priznati tudi napake in pomote, ki so jih temu delu vtisnili čas, okolje in značajne posebnosti.

Potlej bodo nedvomno tudi ponehali znani prepiri o tem, ali je bil Cankar dogmatični rimski katolik, ali pravoverni agitator skrajnega marksizma, ali »svobodni duh«, ki idejno ni nikdar pripadal politični skupini z določnim svetovnim nazorom. Morda bo manj velikih besed, manj strankarskih gesel in sistematičnega opredeljevanja, toda človeška osebnost vélikega pisatelja nam bo bližja. Videli bomo človeka, ki je bil sicer ujet v vse predsodke in ideje svojega časa, svoje okolice in svojega lastnega značaja — toda videli bomo tem jasneje človeka z velikimi zmöžnostmi, ki se je proti slabostim svoje dobe in proti lastnim slabostim bojeval do smrti in iz bajtarskega sina zrasel v borca za novo življenje razreda in naroda, iz katerega je izšel. Ta borec ostane nedvomno verni simbol za čas, ki pride.

SVIDENJE Z RIMOM

MIRKO JAVORNIK

I

Ideja se fotografira

Ekspres, ki prestavi človeka v dvanajstih urah iz Florence v Rim, se zdi, da se nenadno osvobodi neizbežnih principov drvečega vlaka. Nekje na meji namreč, kjer prehajajo oblike umbrijskih gozdov v okorele vulkanske izbruhe zemlje, prehajajo tresljaji na stikih in njim sledeči udarci odbijačev ob divji, premi brzini v lahno jekleno brnečo godbo, ki se zliva z južnim popoldnevom. Skozi odprta okna sili utrujajoč, na obzorjih prašno migljajoč zrak. Trepetanje bleščave je tako, kakor da je vsa zemlja le prelivajoča se vroča kovina. Obrazi potnikov in romarjev ob oknih strme v vse to, kakor da so v polsnu. Mimo beže zapuščena polja in vmes pobliskavajo malarične močvare kakor begotni drgeti višnjevkastih kril kačjega pastirja. Vse okrog postaja kakor slika, izgublja prostornost, oblike zemlje se ploščijo, še več, ploskve se poenostavljajo v drveč tek sivih, zelenkastih, okrastih, žgano-rjavih linij, ki spremljajo motno brnenje koles od minute do minute, od ure do ure. In vseh sto in sto obrazov v zasenčenih predelih vlaka postaja vse bolj kakor kovinasto, motno sijoče, venomer samo v nizko, holmasto obzorje stremeče hrepenenje. Peljemo se v Rim.

Hkratu s poldnevom je minila slika Trazimenskega jezera: plitva, rezka, razprostranjena bleščava zaraslega močvirja, na katero sedajo kakor kaplje črnega dežja hidroavioni, bodočnost oznanjujoči ptiči Matere Italije. Minilo je kosilo na tej ali oni redki postaji, zavito v papirnato vrečko, in minila so stara, od zmeraj znana imena: Arezzo z vsem sojem renesanse, Michelangela, glasbe in erotike, Cortona z religiozno-

čutnim dražilom svojih legend o sveti Marjeti, ki se ob vročih urah pohušujejo ob njih gojenci moških konviktov, Perugia s svojimi ozidji vrh hriba in z mamljivimi oglasi za svoje čokoladne sladkosti, za umetnost in za kemično industrijo, za počitniške univerzitetne tajske tečaje in za karkoli.

Potem ozke, kolobarjaste doline s posušenimi strugami, griči smešno skrivnostnih oblik in redka krivenčasta drevesa s par okornimi vejami in brez listja kakor kje na Pilonovih ekspresionizmih! Vse je kakor kraj, ki čaka poslednje sodbe. Potem sredi tega nenadno tri sto metrov visoka, luknjičasta skala kakor kamenita, osamljena griva splašenega konja in vrh nje drobno mesto z nazobčanimi ozidji, ki se zdi, da so njihova podnožja podaljšana globoko doli v razdrapane proge skalovja. Disonanca. Tam gori so se nekdanj kadile pod nebo žveplene izparine iz osrčja zemlje in rdeče živo sijale ob večerih. Zemlja vse naokrog je še taka, kakor da čaka, kdaj se iz ugaslega ognjenikovega osrčja dvignejo spet sajaste koprene in jo zavijejo v moten, zadušen sen. A ognjenik je mrtev in na njegovo okamenelo zaprto žrelo so ljudje poveznili kupole in nizke strehe in nastalo je mesto, ki je po daljšem razvoju dobilo ime Orvieto. Slikovitost ljubeči papeži so si zahoteli bolj strmih sten kakor pa so jih mogli izgrebsti in izjesti goreči tokovi zemlje. Človeške roke so na migljaj njihove misli naravo še bolj podivjale in Orvieto je postalo zaradi svoje naravnosti in divjosti edinstveno letovišče rimskih renesančnih estotov z ribiškim prstanom. To je Orvieto, mesto, ki hrani v stolnici krvav prtič, ostanek čudeža v Bolseni in ki prideluje eno najčudovitejših vin ob Sredozemlju — Vino Orvieto. Oboje se da zložno doseči po žični vzpenjači, romantično izpeljani skozi predore in čez prepade vrh dürersko apokaliptičnih kamenitih obronkov.

A tudi to je mimo. Jeklena, pobesnena kača nas skozi težko vročino nese v Rim. Zdaj je vse že zadaj, človek misli samo še na cilj pred seboj. Zdaj, ko vsi potniki stiskajo glave po senčnih oddelkih, je čas, da se človeku fotografira ideja o svidenju, o svidenju z Rimom.

Ni prav govoriti o svidenju z nečim, s čimer se človek še ni utegnil ali mogel srečati. A včasih žive v nas obrazi, stvari in oblike, ki niso bile še nikdar plen naših oči. Človek nosi o njih v sebi čisto določno podobo kakor o vsakem delu, ki ga je ustvaril sam. Morda je resničnost čisto drugačna, neskončno nerazumljivejša, vsa spremenjena, neskončno lepša ali grša — a za človeka to vse ni važno. Zanj velja tista resničnost, ki jo o čem nosi sam v sebi. Človek si lahko čisto določno predstavlja obisk pri Homerju, čaj ob petih pri Adamu in Evi v rajskem vrtu, lahko skoraj kartografsko točno gleda v sebi vrvenje Salomonovega Jeruzalema ali posluša Kristusa na obali Genezareškega jezera. Hodi v duhu skozi spalnico kralja Matjaža ali se sprehaja po Rimu v četrtem deceniju dvajsetega stoletja. Stvarna resničnost je včasih realizacija, uveljavljanje iluzij. V takem primeru moremo govoriti o sreči. Stokrat pogostejše je stvarno doživetje resničnosti razbitje iluzij. In v teh stokrat pogostejših slučajih govorimo o razočaranju. Vsakdo se boji razočaranj in vendar vsi begamo okrog in jih s strastjo iščemo, iskalcji tega strupenega zlata, raztresenega po ozračju, po zemlji in po strasteh od pola do pola. In potrjenja zaželenih resnic je človeku prej dovolj kakor razočaranja. Zato smo vendar ljudje. Morda nas ne goni po zemlji in po tujinah nič drugega kakor želja, da bi mogli tako hrepeneti domov, se vračati k sebi.

A kadar se bliža človek resnični podobi nečesa, kar je že dolgo njegovo, ga prevzema nemir. Osemdeset, petdeset, trideset kilometrov tam spredaj na obzorju je Rim. Tam je zemlja krvava od katakombskih rož, tja drže od detinstva vsa pota, vse zmedene steze, tja je tisoč jasnih noči kazala nezmotljiva rimska cesta in milijoni zlatih ovac, romajočih po nji. V Rim — saj smo vso mladost čuli, kako so iz vseh smeri silili tja v obupu ali zmagoslavju narodi Evrope in sveta. Tam gori na vsakem kamenu resnica, tam je skrivnostno kraljestvo duhovnika Janeza, Atlantida na poti med zemljo in nebese, tam gore ponoči po zidovih čolničaste, upanja polne katakombske svetiljke. Po kolosejskih razvalinah plava vse dni in noči vonj vere in svete krvi, tam je cerkva toliko kakor dni v letu, v vsaki se kaže Bog v eni izmed svojih neskončno mnogih oblik, tam vlada beli knez miru, ki milijoni ljudi vse življenje koprne po njegovem pogledu, tam so palme, ki so se sklanjale nad senco Petra, bežečega iz Rima, so grobovi devic, ki so izbrale palmo namesto strastnega ognja ustnic, ki so mrtve take kakor speči otroci, so kosti mučencev in trupla svetnikov, ki jim večni soj svetosti ne da strohniti. Tam je zibel sveta in vozlišče tisočletnih sanj in hrepenenj Zapada, je kraljestvo umetnosti, poduhovljenega marmorja, barve in duha samega. Tam so kameniti trgi, ki se po njih blešči od vekomaj blagoslovljena voda in kjer poklekavajo trume ljudi, tam so temne svetniške sobe, polne čudežev, ozdravljenj in pokore. Kraljestvo, kjer vse samo je in človek ne more, ne sme spraševati po vzrokih, po razlogih, po človeških oznakah vsega, kar so konec koncev le ustvarili ljudje.

Kdo od nas je, ki ne drvi Rimu nasproti z dvajset, petdeset, šestdeset let živo vizijo o resničnosti in ustaljenosti vsega njegovega? Vsi se bližamo svetemu, večnemu mestu, ki so ga ustanovili bogovi in ki ga ne bo nikdar konec, tako.

Vsi?

Morda bi kdo hotel videti v vsem še kaj drugega, morda kako stvarno realnost četrtega decenija dvajsetega stoletja ali karkoli. To ni važno. Res je le, da se vsakdo bliža svidenju z Rimom, kakor se je bližal drugim dogodkom in resnicam na svojih poteh. Včeraj je človek videl, kako angleške turistke s parfumom hladnokrvno, skeptično smrade Savonarolovo ječo v stolpu florentinske palače della Signoria. To je bilo slučajno, brez vse pripravljenosti in je šlo mimo, kakor to, da je pred tednom morda utrujen in zgubljen dremal, spal pri sladkem Requiemu v kripti Frančiškove cerkve v Assisiju, v motni barvenosti Agnelicovih fresk. Vse je slučajno, kakor večina misli in doživetij zadnjega časa: jastogi, privezani na vrvice v sinji vodi malega zaliva med dalmatinskim skalovjem, dolge sanje v svetli noči na strmeh, starem pokopališču nekje ob Adriji, čudovito polna klet stare umbrijske grofice, mlada toskanska mati, ki na vlaku z belimi prsi doji otroka brez vsake misli, ženska s prerezanim vratom nekje v vrvenju florentinske noči, oranžasto norveško dekle, ki v galeriji Pitti preslikava emajlne miniature in zna razumeti misli — to je resnično, kakor vse, kar človeka srečava vsak dan, vsak hip.

Vlak drvi, na obzorju se odpirajo sive, izsušene poljane Campagne z breskovimi nasadi in v murve zavitim mesteci. Na levi se iznad popoldanske sopare zemlje višnjevijo konci Sabinskih gora, na desni se zapeljivo vije ob nas poetični vrh Soratte, kakor da je poln Horacovega vonja, in Tibera nas spremlja že dolgo z rumeno, glinasto, mlakužasto

in leno sentimentalnostjo. Kraji z zvenečimi imeni, ki se ob njih porajajo vizije nesmiselnih viteških pokoljev in ropov in posilstev v stilu Borgijev. Potem — izza Monte Rotonda — se začno vleči čez obzorje nizki ravni bregovi, neskončno goli in raztegnjeni, sredi enega stoji velik stog sena, ki noče in noče zrasti, dasi drvimo naravnost vanj. Za vsakim bregom, ki ga minemo, se pokaže drugi in tista polkrožna, prikončena gmota se zdi, da leži na njem.

V vlaku nastaja nemir. Okna so polna obrazov. Obrazi Nemcev, Špancev, kitajskih duhovnikov v noši francoskih abbéjev, obrazi severnjakov in Anglosasov, iz oddelka prvega razreda se skozi okno maje svilen turban indijskega princa. Promenada narodov, promenada obrazov, pričakujočih svidenja z Rimom.

Potem v tišini in v nedoločnem jeziku spregovori rezek, tenak glas, ki se zdi, da ga je čuti po vsem vlaku:

»Sveti Peter.«

Obrazi se zdrznejo, kakor da ni nihče še pričakoval. Oči se še bolj zastrme v obzorje in v tisti polkrožni stvor na njem. In res se človeku zdaj v hipu zazdi, da je tisto tam res Sveti Peter, središče krščanskega sveta. Neznatna siva kontura vrh ravnega brega, ki noče zrasti. Nič drugega. Obrazi se začno sprašujoče spogledavati, potem jih prevzame resničnost. Svetle oči, radost, ihtenje.

Ampak — skoraj se človeku zdi, da je razočaran. Kaj ni pričakoval česa drugega? A zdaj je to vseeno, bližamo se Rimu, kupola tam za bregovi začenja rasti, vsak čas se bodo morali začeti kazati sedmeri griči, morda bo kje v zahajajočem soncu vidno znamenje doječe volkulje.

Bregovi in kupola so izginili, zdi se, da hoče leči rahel mrak. Mimo švignejo sajasti dimniki, luči predmestnih kolodvorov, nizke hiše, nad njimi rahla soparica — znak revnih večerij, ljudi ni videti. To bo zadnja postaja pred Rimom; večji kraj; mimo hite nadvozi, ceste z dolgimi vrstami razsvetljenih vozil, daleč za hišami na nebu križaste antene oddajnih postaj. Spet tovarne, dimniki, vse oblike stavbarstva, po visokih pročeljih goreče cevi v vseh odtentkih mavrice, stotine signalnih luči, krik mesta, ki se prebujata na večer. Sunek — stojimo pod visoko, obokano sajasto streho velike postaje. Blesteč napis kriči v okno: Roma, Termini.

Preden se zavemo smo zunaj, na enem tistih sto enakih trgov pred kolodvori po vsem svetu. Autobusi, vrvež, svetlobne reklame za Odol, Olio Sasso in Greto Garbo, za Žitno bitko in za varieteje v Via Nazionale. Zmeda vele mestnega prometa, ljudje, ki nič ne mislijo, temveč samo hite, kovinsko se lesketajoče omrežje tračnic, besno drvenje vozil in bele roke. Bele roke — prometnih stražnikov na podstavkih, pobliskavanje usmerjevalnih luči, sfriziran park brez klopi — to je Rim? To je vendar tako neznačilno kakor vse drugo.

Za hip bliskne po glavi predstava iz davno preštudirane mestnega načrta: pred postajo Termini je trg Esedra in Dioklecijanove toplice. A iz vsega ni moči razbrati niti sence spomina na zahajajočo moč uživalcev na prestolu. Prtljago in ljudi nenehno požirajo avtobusi in jih razvažajo kdo ve kam. Sredi trga — to še ujamejo nervozne oči — je vodnjak barvanega ognja. Iz nevidnih žrel bruhajo tenki, debeli, ravni, usločeni, beli, rdeči, sinji curki vode, podobni žarečim cevem. Fontana Termini. Pesem degeneriranega, tekočega ognja. Zaokrožen trg se zliva v široko blestečo ulico. Cerkev s kupolami. Morda S. Maria degli Angeli?

Potem migljajoča bleščava večernega mesta, ljudje, hiteč kakor lutke. Nikjer sence, nikjer svetih temâ, čez dolgo časa siva, težka kontura. Panteon. Slike, predstave, čustva. Ni prav priti k takemu svidenju zvečer. Najrajši bi človek zaprl oči. Nekje avtobus ustavi. Močno šumenje vode, kakor slap. Sprevodnik kliče: Fontana Trevi.

Človek se spomni na pobožno šego: Ko gre romar iz Rima, vrže z obrazom proti Svetemu Petru čez glavo novc v globeli Fontane Trevi, v deviško vodo, Aqua Vergine, za poroštvo, da mu bo še kdaj dano vrniti se na tla svetega mesta.

Počakajmo konca tega dvajset let pričakovanega svidenja. Morda se je ideja o njem vendarle pravilno fotografirala. Vsaj hotelo bi se človeku zdajle, ta goreči večer tako, da bi se, vračajoč se v domovino, ustavil ob Fontani Trevi.

Vigilija na Foru

Prebiti eno popoldne na Foru ni človek samo dolžan občutju svoje humanistične kulturne tradicije, temveč je ta, med podrtim, pajčevinastim, z bršljanom preraslim kamenjem preživeti čas lahko celo prijeten in tudi zanimiv. Strmi žarki opoldanskega sonca pripekajo in mehčajo asfalt po cestah, ki drže po obeh straneh zemeljskega udora med Kapitolom, Palatinom in Eskvilinom, kjer je pred nedoločnim številom tisočletij zraslo središče sveta in iztočišče njegovih cest. V tej globeli leži Forum Romanum (Rimski trg), kamor hodijo zdaj, v popoldanskih urah, svojo triumfatorsko pot navdušeni prebivalci spalnih kupejev in prekomorskih kabin, slučajni odkrivalci vsega starega v svetu. To je edina razlika med nekdanjimi osvajalci sveta, ki so postavili svoje oporišče med te tri z legendo posvečene griče, in med temi drugimi, njihovimi nasledniki. One je gnala strast iskati, odkrivati novo, ti drugi pa se ženo po svetu, da bi spoznali staro, kar je že ugotovljeno, klasificirano in opredeljeno.

Če gledate na podrte ostanke prvega večnega Rima z ene od obeh gladkih cest, ki vodita ob straneh, se vam bo ta zarasla globel, iz katere se tu pa tam dvigajo stebri z okrušenimi glaviči, okrnjeni kipi, nekaki embrionalni, kameniti tlorisi velikih stavb, kosi stebrov, podobni gobam z odbitimi glavami, slavoloki, ki so njihova vrata zagrajena z divjim zelenjem, zdela kakor veliko, zapuščeno igrišče, kjer so otroci hoteli postaviti gradove, pa jih je morda minila volja, ali zapodila jezna materina roka. Ta tesni grob velikega imperija ni na pogled svoji usodi primerno strahoten: na vse strani polno idiličnih pogledov, antičnih zakotij s cipresami in s kosi panoram na veliko mesto. Na jugovzhodnem koncu se izza cerkve Svete Frančiške Rimske in izmed starih, širokokošnjaatih pinij odraža sivi Kolosej s prevotljenim ozidjem, polnim prepelega kamenja in zgodovinskih zanimivosti. Tam nekje v senci poleg njega je Konstantinov slavolok. V senci tega slavoloka dremlejo pred visokokolesnimi vozovi z zaokroženimi strehami osli in mule mlekaric in kmetov iz Campagne, po zasenčenem asfaltu spe brezposelni, polnagi otroci in psi in se ne zavedajo, da jih zato zavidajo tisoči profesorjev klasičnih ved po vesoljni zemlji.

Lepo je vstopiti na Forum pod Titovim slavolokom, zakaj potem je človek lahko prepričan, da bo padel v roke ubogemu uniformiranemu človeku, ki mu bo našteval, da se na desni strani — ob Eskvilinu širi

še danes Via Sacra, Konstantinova bazilika, Templum Divi Romuli, Basilica Aemilia, kapelica Venere, Zaščitnice kloak — antični ljudje so bili čisto podobni nam in so stavili bogove na vsa, tudi najbolj neprimerna mesta. Dalje bo ubogi uniformiranec, ki se pod kaznijo odpustitve ne sme držati stare, prarimske šege — to se pravi, ne sme sprejemati napitnine — z vso zaverovanostjo kazal tam in tam lok Septimija Severa, Rostra vetera, ob Capitolu Templum Concordiae, Templum Vespasiani in Stebrišče Uživajočih bogov, bogov jedcev, Basilico Julio ob Palatinu, Templum Divi Augusti, Clivus Victoriae in se končno morda ustavil pri hišnih skrivnostih Vestine veže. V njegovi brzeči, s fantazijo podžigani besedi bi človek moral videti, kako rase pred njegovimi očmi tablinium tega doma devic, čisto točno predstavo bi dobil o pekariji tega spoštovanja vrednega, edinstvenega deviškega samostana starega veka, o njihovih spalnicah, o jedilnicah, o obleki in posledicah grehov. A ne gre, Forum leži 12 metrov nad morjem in vročina je težja kakor resnoba partisočletnega umiranja nekih starih oblik. Postarni čuvar teh skrivnosti, ki jih ni, je najbrž invalid in ima človeka za Španca. Drugo dejstvo izpričujejo dosledni s-i, konec vsake besede, prvo pa njegova vnema za prepričljivo posredovanje vseh teh divnih tvorb, ki naj jih ti ostanki predstavljajo. Prav taki zanešenjaki so invalidi v pariškem Panteonu ob Zolajevem ali Hugojevem grobu. Morda si človek za hip zaželi, da bi mogel verjeti vsaj z malo te žive prepričanosti v veličino vsega tega pokopanega sveta, ki še po dva, po tri tisoč letih svojega konca zmore držati entuzijaste v svojem objemu. Namesto tega se polašča človeka težka tegoba, praznosta, ki je ne morejo napolniti niti božanski detajli tega ali onega zasenčenega kipa iz nasladnega marmorja, niti ne čudoviti sozvoki barvenih mozaikov po tleh Svete ceste, ki so varno pokriti s prahom in žaganjem. Zdi se, da jih čuvaj odkriva samo nam, nikomur drugemu, ker smo ga tako verno molče poslušali.

Človek je prišel na Forum prav za prav, če hoče biti iskren — gledat tisto, kar mu zveni iz čuvajevih besedi. Hotel je morda videti, kako skrbne roke po načrtih učenjaka z ljubeznijo odkrivajo kamen za kamenom nekega sveta iz minulosti, kako rasto izpod sipa in grušča oblike tiste veličine, ki so mu jo kot edino vredno zanimanja in življenja predstavljali osem let gimnazijskega učenja — kaj res samo zato, da ga bodo vročega julijskega popoldneva vsi ti torzi in podstavki in stebri in kipi, ki naj bi mu bili simboli veličja, razočarali?

Človek ve in vidi vse, vse te divne jonsko in dorsko oblikovane kamenite curke, vse visoke, skoraj elastično majave preklade in zveze, vse osnutke, ki so ostali od izvršenih del. S tegobo strmi nad dejstvom, da je bilo to središče sveta in njegovo bogastvo sistematično uničevano. Krščanstvo je uvajalo svoj vek prav tako kakor vsi nastopajoči pokreti, ki podirajo staro. Iz marmorja bogovskih domov je srednji vek žgal apno za cerkve, ki so zrasle na Foru, in iz bronastih spojk, ki so vezale prosojne stebre, so vzrasli svetniki po temačnih kapelah. Forum je bil sinteza prvega Rima, sinteza politike, vere, moči, hotenja, uspehov, porazov. Ko je začela rasti sinteza in simbol drugega Rima: Sv. Peter in Vatikan, so morali vsi znaniki starih bogov, starih ljudi in starega ponosa pod zemljo. Ogenj, ki je zlepil bron in marmor v čudne celote, ki tvorijo danes kose tlaku, je izbrisal ta veliki trg antičnega človeštva z zemlje, da ni ostalo za njim niti ime. Vse do zadnjega, kar je začel tretji

Rim s pričami iz preteklosti, z avijonskimi poljanami in s paradami črnih miličnikov pred Palazzo Venezia utemeljevati upravičenost svojega hotenja, se je Forum imenoval kakor v zasmeh Campo Vaccino, kravja poljana.

Zdaj je izpod grušča zraslo že dokaj vsega, a kljub temu ne morete videti v Foru drugega ko mirno, zapuščeno, pozabljeno pokopališče, ob katerem se razteka življenje v mestu na sedmerih gričih. To vse je bilo — ono tam je, vsi, ki hodimo sem, med vrste okorelih spomenikov prisluškovat uram izpred tisočletij, spadamo tja ven in ne sem. Morda je dosti ljudi, ki tega ne morejo razumeti. Morda jih vleče sem le veličastje propada, ki je kljub vsemu silno, kakor je silen propad vsega velikega, propad vsake človeške dobe.

Ure teko nevidno a nezadržno in sonce dosledno leze obrisom večnega mesta za hrbet. To je ura, ko so se med marmornate torze razsuli gojenci in gojenke kdove katere izmed neštetihi rimskih akademij. Zdi se, da med njimi prevladujejo Američani in Američanke. Posedajo na zložljivih platnenih stolčkih in vlečejo nesigurne črte z ogljem in kreda po sivih kosih papirja. Na obrazih nekaj kakor prepričanost o veličini lastnega dela in o veličini njegove predpodobe. Človek bi se ustavil in izpraševal marsikaj, zakaj prevzet je: dvajset ljudi sedi pred dvajsetimi kipi in skuša z boječimi kretnjami izvabiti življenje iz njih. Tam nad zidovi pa trepetajo pinije, ki jim igle ziblje drvenje tisočerihi ljudi.

Nekje sam zase, pred brezglavo Venero sedi mlad Kitajec. Tisti ozki, na barvo nezrelih oliv opominjajoči žoltkasti, objektivni obraz, ki se zdi, da ni za njim ne misli, ne strasti — kakor bronasti kipi Bude. Ta obraz, ki spremlja človeka že tedne — stopil je na parnik v Zadru, v mrtvem mestu ob Jadranu in ga ni bilo na spregled med vožnjo do viharja pred Benetkami. Proti jutru se je za trenutek prikazal sredi bolnihi obrazov — spet sama hladna nepredirnost. Skoro oddahnili smo se, da smo ga v Benetkah izgubili izpred oči. Čez tri dni se je spet pojavil izza brezimnega, zakotnega kanala, vedno z zagonetnim, majhnim kovčgom v roki. Potem smo ga pozabili, dokler ga nismo zagledali, ko je ogledoval starinarske izložbe v Florenci, po ozkih ulicah za Arnom. Zdaj je spet tu. V tistem skrivnostnem kovčegu so najbrž barve. Za spremembo od drugih vleče svoje tenke črte s tušem, brezglava Venera je na njegovi sliki kakor fotografski negativ belega strašila.

Ti poševnooki, drobni človek, s tigrovskimi zenicami, kaj te goni po tej zemlji?

Misel ne dobi odgovora, rumena roka, ki je kakor iz umazanega voska, se s počasno zamišljenostjo premika zanesljivo po papirju. Ni dvoma, da čuti, kako ga nekdo gleda, a se ne okrene in ne zgane z nobeno potezo svojega brezčasnega obraza. Šele čez dolgo, ko je človek pozabil na smoter svojega čakanja, se ozre in ozki, objektivni, budovski obraz se razvezne v lobanjski smeh, ki ga ni drugega ko dve vrsti močnih, slonokoščenih zob. To ni smeh iz zadovoljstva nad posrečenim delom, to je rumeni smeh, zmagoslavje bodočnosti nad to sedanostjo. Nemi krik prebujajoče se matere Azije nad potapljajočo se hčerjo Evropo. Kakor da je doumel nekaj velikega, zapoje s tenkim, porogljivim glasom:

»Well, sir.«

Z režočimi se zobmi kaže na obglavljeno Venero v naravi in na papirju pred sabo. In ko mu človek ne more odgovoriti, si odgovori sam:

»Well, well!«

Potem mora človek dalje in najde senčnate stopnice, ki drže na vrh Palatina, ob šumečem, trikrat prelomljenem slapu pršeče vode, ki pada čez mahovito zidovje. V njenih tolmunih plavajo velike vodne rože. Po terasah vodi pot do nasadov vile Mills, ki je med Hipodromom in med Augustovim domom razprostrla svoje bajne oleandrove in lovorove vrtove. Sredi njih stoji kamenita lopa, rahlo ovešena s trto, kakor iz sentimentalnega romana. V njeni senci je Rilke živel in pisal knjigo svojih Ur, tako pripoveduje majhna kamenita plošča in tako pripoveduje odsekana angleščina najetega vodnika, ki ga kolektivno posluša in z njim kolektivno čustvuje tropa delno že osivelih turistk. Tu se je rodila vdana, bolešno tožna lirika vase pogreznjenega človeka, ki je nehal hoteti ob pogledu na marmornate drobce Fora, na dušeče zelenje, na zveržena pota med kamenjem, med obronki še zasutih zgradb, na pobožne sprehajalce, častilce preteklosti; ob pogledu na tri osamljene stebre Vespazianovega templja, ki se kakor trije principi minevanja odražajo od kapitolskega stolpa. Za njimi je Kapitol in Tarpejska skala, je kapitolsko stopnišče s kletkami, v katerih životari oguljena, smrdeča volkulja in na drugi strani živi, scefrani, obupani posnetki rimskih zmagovitih orlov. Za kapitolskim stolpom in za mamertinskimi ječami, ki kažejo (za obilno vstopnino) svoje grozote, se beli marmornato slopovje framason-ske antiteze Svetemu Petru, spomenik Viktorja Emanuela II. Vse še skoraj novo, še skoraj današnje kakor pinije na Janikulu — a vendar vse pripravljeno, da nadaljuje večno logiko minevanja, katere oznanjevalci so tisti trije osamljeni, žalostni stebri.

Sedeti tako nekje sredi oleandrovega gorenja in misliti, ko pogledi blodijo s Palatina čez mesto sveta — to je čas tegobnih, nedejavnih ur.

A tam nasproti čez globok jarek, na osamljenem obronku zemlje rasto tri strnjena drevesa. In na klopi pod njimi se besno in nemoteno ljubi dvoje mladih ljudi, kakor da je svet, ljubezen in njuno življenje šele od prav zadnjega hipa. In čim bolj človek gleda in čuti, tem bolj mu mimo Fora, mimo Palatina, mimo marmornatega morja od včeraj, od danes in od jutri vstajajo vedre misli, skoraj vera v edino, kar je resnično in živo in zanimivo — v človeka. Potem se vigilije nad pokopanimi kulturami in časi nehaajo, potem prične življenje.

Pij XI.

V tej ozki, zviti ulici je težko spati. Ni ne dolga, ne kdove kako obljudena: nekaj starih, rimsko-rumenkasto prašnih hiš z nedoločnim številom nadstropij, nizka, zakotna vrata, za katerimi mora človek zmeraj slutiti nekaj: umor v veži, begotno strast, obupanega človeka. Za hišami majhna, vrtovom podobna dvorišča s trto, spenjavkami, kamenitimi mizami in kamenitimi stezami. Tam, kjer se ulica izteka v obtibersko nabrežje do Sikstovega mosta in z redkimi prihajavci množi vrvenje ob reki, stoji zmeraj zaprta cerkev z usahlim vodnjakom. Njegova levja glava noč in dan prazno zeha v svet. Na drugem koncu je velika, nehygieneična bolnišnica, nastavljena v plesnivi plemiški palači, potem dve, tri miniaturne, revne prodajalne, bar z enim samim prostorčkom, kjer prodajajo toskanska peneča se vina po beraških cenah in kose kokosovih jeder; med vsem skupaj diskretno stisnjena prijetna hiša z neznanimi gosti daje dokaj življenja zvečer — to je Rim v malem, malo je podoba

velikega. Ves dan sede po pragovih ženske in se pogovarjajo čez dve, tri hiše, otroci se valjajo po prašnem tlaku med odpadki in med mačkami; debelega preteja, ki se vsak dan po dvakrat priziblje po cesti v okroglem klobučku z rdečim pasom pozdravljajo vsi pobožno kakor kipce svetega Antona ob teh ali onih vratih. Vedno je ulica polna nedoločnih vonjav, zvokov, zateglih, skoraj žalostnih krikov, ki človek ne ve, kaj ponujajo, breskve, mleko, vino ali nič, in ki se v vsiljivi enoličnosti ponavljajo do obupa.

V taki ulici ni moči spati od prve zore, ki vstane izza Sabinskih gora, zlasti to jutro ne, ko ima človek črno na belem, da bo o pol poldne sprejet pri vladarju vesoljne cerkve.

Prav za prav — preprost popotnik si skoraj ne upa imeti namena, da bi osebnost obiskal mogočnike tega ali onega sveta, tudi v Rimu ne, posebno še, če mu ne gre za to, da bi spoznaval ljudi, marveč vire svoje kulture, žive in mrtve razloge svoje zapadne orientacije, zaklade umetnosti in polno drugega. A Rim je poln naključij in tako naključje človeka lahko lepega dne privede v renesančno sobo rimskega prelata v vsem barvitem razkošju njegovega položaja, s tajnovito zamaknjenim izrazom okrog oči, ki je lastna vsem sorodnikom vatikanske diplomacije, kolikor je romar ugame po ploščadih okrog Svetega Petra in po vatiških dvoriščih. In ta dostojanstvenik v višnjevi obleki se skoraj s sklenjenimi rokami čudi resignirani besedi, s katero mu človek zaupa, da prav za prav nima nič kaj zelo izrazitega namena in upanja, priti do papeža. Seveda je človek katolik, celo sin najbolj katoliškega naroda v Evropi in naravno, da bi že zaradi tega, če ne zaradi sebe, želel priti v katero izmed tisoč spokojnih dvoran ali kapel v Vatikanu. Naravno pa je tudi, da se po vseh rimskih očaranjih in razočaranjih tega poslednjega srečanja malce boji. Rim je Rim in Sever je Sever. A še predno ima človek priliko vse to prijemljivo razložiti, vam že prijazni prelat z lastno roko napiše skoraj romantično priporočilno pismo, ki ga sluga odnese z vašim naslovom vred v vatikansko pisarno za avdijence. Priporočila nižje vrste kakor poslanika ali škofa ne pripomorejo do takozvane privatne avdijence — to je avdijence izven kake romarske skupine. In logična posledica vseh teh prijaznih premis je, da človek zjutraj preklada po rokah belo kuverto z vtisnjenim grbom papeževim. V njej je rumen formular, na katerem je tiskano v lepi italijanščini, da bo »Njegova Svetost sprejela v zasebni avdijenci gospode te in te.« Človeku se hočejo morda roditi te ali one misli, take vstopnice ne drži vsakdo vsak dan v rokah. A staro realistično pravilo Vatikana in njegovih okrožnic je »Nil mirari« — ničemur se čuditi in ta deviza je posebe važna za potnike in vagabunde. Zato se človek noče čuditi, marveč uro ali dve premišlja, kako bi zadostil zahtevi, tiskani na hrbtu vabila: da je za gospode predpisan frak z belo kravato in za dame velika, črna toaleta, segajoča zgoraj in spodaj do meja, kakor jih kaže na vabilu natisnjeni model.

V premišljanjih se približa ura deseti, potem človek pograbi karkoli, tudi karirast bavarski jopič in se z bolj ali manj resno držo napoti na tramvaj, ki gre čez most Viktorja Emanuela. čez Borgo Vecchio, ki z Borgo Nuovo in z Borgo S. Spirito maskira neposredni pogled na Petrov trg in na baziliko. Pri začetku Berninijevih kolonad skočimo s tramvaja in podobni mušicam z ohromelimi perotmi brzimo čez ogromni trg, kakor da nas je sram njegovih bleščečih ploščadi, do glavnega vhoda, do Bro-

nastih vrat na desnem koncu Berninijevih stebrišč. Spricho oranžasto in ultramarinasto progastih Švicarjev, ki eni z dolgimi sulicami stražijo ta privatni vhod v Vatikan, drugi pa igrajo karte v sobi ob vratih, se človeka poloti spet nekaka bojazen, podobna napol sramu zaradi lastne skromne obleke in napol zatajevani nostalgiji za frakom. Skoraj neverjetno se zdi, da bi to srednjeveško bleščavo spremstvo velike moči pustilo človeka takega do svojega gospoda — a službujoči častnik samo skeptično, z nerodnimi angleškimi ustnimi navodili odtrga prvi vogal vstopnice — in človek je v Vatikanu. In povrh vsega še opazi, da ni sam — po ozkem hodniku, po stopnicah navzgor in navzdol gre še polno drugih ljudi.

Nekje je okrogel prehod, orjaški stražnik, ki kroži pri njem, je s sulico tako velik, da mora svoje orožje pod nizkimi robovi kupole sklanjati postrani. Ta odtrga drugi vogal vstopnice. Po hodnikih drse višnjevo in črno livrirani kamerierji. Človeka se polasča rahla zmeda. Ne more paziti ne na barvo sten, ne na smeri hodnikov, ne na morda po imenu znane predele Vatikana, dokler se ne znajde v garderobi, ki se zdi, da je brez oken. Tu ga kamerierji pregledajo, mu zapno srajco za vratom, se zmrdavajo nad križastim surogatom za frak, vratar mu vzame še tisti ostanek vstopnice, kar je je rešil iz rok najstarejšega nevtralnega naroda Evrope. Potem lahko vstopi.

Dame so, razumljivo, deležne večje pozornosti kamerierjev. Tem s šali in rutami neizprosno pokrivajo vso kožo, kar je ni za življenje neobhodno potreba kazati. Če pa se pokažejo druge pomanjkljivosti — kakor n. pr. manj ko dvajset centimetrov pod kolena segajoče krilo, kar objektivno ugotovi meter, potem je zadeva resna: pride do krčevitih solza, do izbruhov, do prošenj, do podkupovanj. A vse se konča tako, da se mora uboga dama odreči avdijenci, morda do prihodnjič, ko ji bo obleka daljša, ali pa za zmeraj.

Ti taoletni intermezzi so lahko mučni, tu človek lahko vidi prave obupne solze razočaranega koprnjenja, morda mnogoletnih želja. A temu se izogne s tem, da stopi med zavesami v dolgo, prostrano dvorano Grškega križa, kjer mu je dano čakati prihoda vladarja Vatikana in četrtrine duš vesoljnega sveta.

Dvorana Grškega križa je taka, kakor morajo biti vse sprejemne dvorane: velika, visoka, svetla, stene so do pol prestrte z rdečim brokatom, do pol z monumentalnimi freskami, da človek zaradi prostornih vplivov čim bolj občuti svojo neznatnost in veličino tistega, h komur gre. Po vsem dolgem stropu se vleče renesančna apoteoza česarkoli, z nešteto muzami, drvečimi konji, geniji in putti. V ospredju malce vzvišen, preprost prestol z baldahinom in tremi stopnicami. Ob obeh podolžnih stenah strnjena vrsta rdečih foteljev, kjer v presledkih sede že prvi čakalci. V ozadju bel križ.

Posedemo nekje v sredi in zdaj je treba čakati. V začetku je človek še prevzet od vtisa tega, kar ga čaka. Potem mu čakanje razveže napetost v radovednost. Ljudje zdržema prihajajo skozi nizka, obojestranska vrata v ozadju. Po večini so ženske, črno oblečene, črno lase Italijanke z mlečno poltjo, ki nosijo na rokah nanizane cele trgovine rožnih vencev, cele škatle podobic in papeževih slik. S hitrimi koraki silijo po dvorani na boljše sedeže, bliže prestola.

Ura čakanja zrahlja živce. Naj je človek še tako trdno sklenil, da se ne bo dal frapirati ne razpoloženju, ne tradiciji. da bo gledal dogajanje

tiste pol ali cele ure tako, kakor ga je pač treba — to ne pomaga. Rahlo šumenje pričakujočih glasov je zdaj podobno molitvi, zdaj šumenju čebelnega panja, ki čaka matice. Obrazi vseh sto ali stodvajsetih ljudi, ki so se zbrali v to rdečo dvorano za avdijenco, kažejo isto napeto pričakovanje nečesa edinstvenega, kar mora priti. Večina teh čakajočih romarjev je žensk, morda nas je deset, petnajst moških. Po večini so Italijanke, to je videti na preprosti samoumevnosti njihovega vedenja. Vse geste kažejo, da niso prišle le k velikemu duhovnemu poglavarju, marveč tudi k velikemu sinu svojega naroda. Njihovi gibi govore o tem, kako se tega dejstva zavedajo. Nasproti njim so Angležinje — drugi izraziti tip evropske ženske, nekam plašne v svojem miru; po poslušnosti, s katero ubogajo navodila kamerierjev in kogarkoli, se da sklepati, da se na teh zrcalno gladkih kvadratih vatikanskega parketa ne čutijo zanesljive. Nekdo jih postavi pred maskirana vrata v tapeti in jih sili, da pol ure pred prihodom papeža pokleknejo. Potem se vrata za njihovimi hrbti švigoma odpro navzven in dve, tri podro, kar za hip pretrga pričakujočo resnost v dvorani.

Sedimo tako ob stenah in skušamo biti mirni. Zato vsakdo opazuje svojega soseda ali svojega visavija in skuša na njem ugotoviti tisto, česar se morda sam komaj brani, nemir, pričakovanje čuda, prihod nečesa še neznanega. Čim bolj se bliža dvanajsta ura, tem ostrejši postaja čas.

Kamerierji razvrščajo. Moški morajo na začetek vrste — nobenega reprezentativnega ni, ki bi imel frak. Nazadnje reši položaj nekdo z edinim smokingom v vsej dvorani. Potem se vrsta nadaljuje po zaporednih nijansah obleke od temnejšega na svetlejšje. Zadnja navodila: poklekni, svetemu očetu poljubiti samo prstan, Bog varuj prijeti ga za roko. Moškim kameriere toži, kako ogromno obiskov sprejema to sezono sveti oče. Po tisoč, tisoč dvesto na dan. Vsak mu hoče poljubiti roko, vsak bi rad z njim govoril. A to ne gre.

Nekje udarja zvoneča ura dvanajst, treba je poklekni, stisniti zobe in misliti na karkoli, celo na kako slovensko mater, ki bi morda hotela dati pol življenja za te pol ure v rdeči dvorani. Toda ni moči, ti hipi so prazni, misli so zaspale, ostalo je samo pričakovanje.

Na desni nekdo zašepeta: »Ne vem, če mu bom mogel poljubiti roko.«

Človek ne utegne pogledati, kdo je to bil, zakaj ta hip so se vrata pri tronu odprla, skozi se zablišče postave generalov plemiške garde: rdeče, z barvastimi odbleski sonca po prsih, slepiva sila zlatih dekoracij. Za njimi nekaj prelato, dva komornika, potem srednje visoka, bela postava s trdim, objektivnim korakom sodobnega sportnika.

Ta trenutek blisne človeku po glavi bedasta predstava nekega napisa v garderobi: Sveti oče ne sprejema slik za avtograme — potem se misel spet zbere. Napetost, ki se je zbirala do tega hipa, se je zdaj sprostila, človek vidi pred seboj vrste stegnjenih obrazov in v belo oblečeno postavo, ki takoj pri vratih dvigne roko v višino ust klečečih ljudi in jo v počasnem, nepretrganem tempu nese od ust do ust.

Ko je roka tako blizu, da jo je točno razločiti, se človeku zazdi, da je sama zase, da je nihče ne drži, da kakor bel, negiben fantom plava od hrepenečih ust do hrepenečih ust. Vrsta obrazov v drhteči ekstazi, potem divja želja, da bi človek tudi sam čutil tako. Potem se roka približa toliko, da je moči njenemu nosilcu videti skoraj naravnost v obraz. Za zlatimi naočniki negibne oči, ki strme čez ljudi in čez oblike kdove kam.

Kakor oči, ki so videle že vse človeške obraze. Nikogar ne pogledajo naravnost, tako, od človeka do človeka, kakor da zanje ni teh klečečih posameznikov. Sto oči se upira vanje in išče v njih drhtljaja česa osebnega. Toda bela postava gre mimo njih in njihovega hrepenenja — najbrž je preveč ljudi, ki hočejo tega od njega. Ne v koraku, ne na tresočih se gubah belega talarja, ne na goli glavi, ne v obrazu ni nobene sence česa osebnega, vse je odmaknjeno, objektivno, kakor premikajoča se resnica.

Strahotna hladnost objektivnosti.

Nekdo na desni odmakne usta, ko pride roka do njih. Na roki je prstan z zelenim smaragdom, droban žarek z njega pada človeku v oči. Ko roka ne čuti poljuba, se ustavi. Prvi osebni gib: roka se ustavi. Usta pred njo, ki so krčevito stisnjena, se pomaknejo nazaj, ko se jim hoče približati. Korak se za hip ustavi, v spremstvu se zgane pozornost, zdi se, da se bo vzbudil majhen dogodek v tej vršči brezčasnosti. Še v tretje se zdrzne roka, potem splava naprej do naslednjih ust. Ni videti drugega kakor prstan in senco prstov na belem ozadju. Še preden je moči utegniti s pogledom do obraza, je že mimo.

Vse je mimo.

Bil je kratek, nerazložljiv sen, tišina, ki jo čez nekaj minut razbije izpred trona nosljajoč, truden glas z italijanskim izgovorom latinščine:

»Sit nomen Domini benedictum. Adjutorium nostrum in nomine Domini.«

Po dvorani se čuje ihtenje, rožljanje rožnih vencev, premikanje drsajočih kolen. Zlati generali upognejo kolena, čez dvorano in čez svet se iz rok Pija XI. razlije ohlapno znamenje križa in vse skupaj izgine.

Krčevit napor duha. Nič misliti, nič čutiti, nič razsojati. Bili smo pri Piju XI., to ni bil majhen datum življenja. Dosti bo še časa za karakterizacijo tega dogodka.

Še trenutek vse kleči, potem se stodvajset udeležencev te dolge privatne avdijence razbeži po vatikanskih hodnikih, vsak s svojo mislijo, na vse strani Rima, na vse strani zemlje.

POLITIKA V VINJETAH

(Namesto uvoda v politično kroniko)

RUDA JURČEC

PARIZ

I. »Politika zdravega razuma.«

Pariz je čudovito politično mesto. Po veliki revoluciji, ki je bila ob koncu osemnajstega stoletja, si je v devetnajstem stoletju privoščil kar štiri revolucije, da je tako v francoski deželi uveljavil republiko. Štiri-krat so navdušeni pariški jakobinci zdrveli na barikade in tam v trepet celega sveta zatikali bandera, ki so bila hvala bogu trobarvna, rdeča, bela in modra¹ in to so še danes službeni simboli francoskega patriotizma. Vsakemu prebrisanemu zakupnikuu francoskega političnega življenja je tako ostajala skozi celo stoletje hvalevredna možnost, da je v vredno-

¹ Francoska zastava.

tenju svojega patriotizma lahko kvartal s tremi načeli francoske politike v devetnajstem stoletju, ki so bile: rojalizem, socialistični republikanizem in katolicizem. Kdor je hotel v francoski politiki biti najbolj ukoreninjen v zakonitost francoskega duha in zemlje, ta je prisegal na belo barvo, ki je bila barva francoskih kraljev. To belo barvo so francoski kralji iztrgali rimskemu imperiju, ko je začel toniti v politično dekadenco. Tako je bil Francoz, ki je bil rojalist, še nekaj več kot Francoz. Bil je tudi duhovni in materialni dedič rimskega imperija; ta je namreč ob svoji prostovoljni likvidaciji v roke Karla Velikega pred Bogom in pred človeško zgodovino priznal, da je Francoz v bodoče dedič božjega in človeškega elementa v rimskem imperiju, ki je bil v bistvu nekaka prva osnova panevropske politične edinosti. Zapečatila se je ta mistična zveza rimske tradicije v francoski politiki z belim praporom in takrat še deviška katoliška politika je temu odličnemu znamenju božjega izvoljenstva dala svoj pečat s tem, da je temu praporu všila še belo lilijo. Simbolika modre barve pa je že nekoliko bolj zamotana. Petnajsto in šestnajsto stoletje pomenita prvi prelom v enotnosti rimske in takrat se porajajoče moderne svetovne politike. Blaziranost renesanse je konflikt med lajično in cerkveno oficijelno miselnostjo privedla do razdora, ki je zasekal prepad v enotnost oblikovanja svetovne politike. Tradicija katoliške politike, sloneča na misteriju rimskega imperija se je z nastopom reformacije razklala. Premočrtnost enotne evropske politike se je z nenadnim vprašanjem novega ravnotežja ob novih dinastičnih oblikah Severne, Zapadne in Srednje Evrope skrivila in celo prelomila. Anglosaške in severne germanske dinastije postanejo protestantske, francoska in habsburška ostaneta katoliški. Ker pa takratni politiki še niso bili zmožni, da bi znali voditi dvojno ali celo trojno katoliško politiko, se je v borbi proti zakonitemu prvenstvu francoske, to je katoliške politike, ustvarila ogromna protestantska politična koalicija, ki se je opirala na vso duhovno prodornost protestantizma. Bela, z lilijo ovenčana katoliška zastava je bila preslabotna, tako slabotna, da je moralo nastopiti ubogo kmečko dekle, Jeanne d'Arc in zvezati belo barvo francoskih kraljev z modro barvo protireformacijskega katolicizma. Epopeja Device Orleanske je vsem dobro znana. Važno pa je, da so njene zmage zvezo bele in modre barve dvignile politično tako visoko, da je prerrojena katoliška politika držala Evropo še tri stoletja v šahu. Bodisi pa, da je bil divji zakon bele in modre barve le preveč nemoralen, bodisi da je bil v oblikovanju metodičnega evropskega političnega oportunizma premalo taktičen, naravnih zahtev evropske politike ni mogel zadovoljiti. V ognju francoskih revolucij je zaplapolal rdeči prapor novega socialnega političnega reda v Franciji in v svetu. Toda francoski državljani je bil toliko prebrisan, da je vse tri barve svoje zgodovine zvezal v nov konglomerat republikanskega veroizpovedanja in ga proglasil za simbol vse svoje politične bodočnosti in ustvarjanja. Recept je silno preprost in pravi čudež zdravega političnega razumevanja. Politika, ki se je tako izoblikovala, je še celo v njenem kemičnem prerezu vzdržljiva. Bela barva je baza in je edini pravi izraz francoske politične miselnosti: hotenje in vera v francoski politični univerzalizem, ki se danes more baje izživeti samo v bodoči Panevropi. Modra barva katolicizma je svetinja v francoski politiki in je dragocena kolajna za mistično utemeljenost francoskega humanizma. Rdeča barva

pa je najmodernejše nebogljeno dete takozvanega »evropskega dinamizma«, ki je danes last tujih prerokov. V njegovem otroštvu ga naj rešuje samaritanstvo francoske politike, ker se ta dobro zaveda, da se taka politična dobrodelnost ne plačuje samo na onem, ampak obilno že na tem svetu.

Čudovita je ta priprostost francoske politike. Ta zakonitost se v francoski politiki imenuje »la politique du bon sens — politika zdravega razuma«, ki ji nikdar ni mogoče priti do dna. Ta zdrava podlaga francoske politike ima namreč te lastnosti, da na človeka, ki je politik, deluje prav za prav zmeraj kot čudežni napoj. V pariškem parlamentu sem često opazoval to politiko z njenih najbližjih zrelšč in s svojimi tovariši skoraj zmeraj zaključeval, da je francoska politika le privid one končne in čudovite človeške modrosti, ki pravi, da je naše tostransko življenje le bajen sen in izraz tiste umetnosti, ki hoče to nebogljeno simboličnost proglasiti za večno politično resničnost.

II. »Mi smo bolni romarji miru.«

Pa smo šli mi učenci francoske politike iskat čudežnih vrelcev tega modernega političnega nektarja. Srkali smo melodijoznost francoske politične filozofije ob Rabelaisju, Racinu in Corneilleu. Vsa absolutnost politične programatičnosti ob njih je zdrknila kmalu na blaženo lestvico politične relativnosti, o kateri so moji katoliški tovariši mislili, da je kopija Jakobove lestvice, ki pelje v nebesa, drugi pa so se zopet zatekali v gurmansko duhovičenje, da je vsa ta lestvica prava šola za izvežbanje modernega političnega akrobata, s katere je mogoče pasti kvečjemu na baržunaste blazine odlične politične karijere. Oboji pa smo strmeli v svet skozi francoska politična očala in smo tavalili v soju politične transcedentalnosti, ki se v realni politiki ne da več razumsko dojeti, in je za to potrebna že muzikalna spremljava.

To slepeče zlato francoske superiornosti me je kot preprostega in hvaležnega sinu svojega naroda iskreno pretresala v dno mojega slovenskega človečanstva. Pomislite vendar, saj sem bil eden od prvih, ki sem poleg Lojzeta Kuharja zajadral v prestolico svetovne politike, da se naučim, kako je treba preprečiti vojno, kako na desnici preprečiti bankrot, kako na levisi ublažiti stradež in bedo. V svoji preprostosti sem često prisluškoval zahtevam svoje iskrenosti. Včasih sem si skropulozno domišljal, da je ta moj strah pred to politično blaziranostjo moj prvi politični smrtni greh. Ta skrupoloznost se ni polasčala samo mene. Iz čudovitih zaprašenih tekstov francoskega zunanjega ministrstva smo se učili zakonitosti svetovne politike. Vsa kruta resničnost človeške zgodovine, tako polne trpljenja, nas je ob teh aktih navdajala z iskrenimi čustvi usmiljenja. Ali kaj, ko je pa bila njihova lakonična preprostost zopet tako suhoparna, da smo si za doživetje tega usmiljenja morali pomagati z zakladi fantazije. Dasi tudi za moj narod, za narod mojega tovariša na levi in desni tako usoden, da smo nehoti tipali za vzorniki francoske diplomacije, katere slike so visele po stenah dvorane, da bi jim ukradli skrivnost, kako preprečiti ali pa povzročiti vojno, bankrot, lakoto in revolucijo. Zasanjani obraz tega ali onega tovariša je v vidni stiski strmел v Talleyranda, v Choiseula, tovariš na levi se je opajal ob Cavourju, oni v tretji vrsti pa je bil v dremotni svetlobi že tako

transparenten, da mu je bila glava tako romantična, kakor je romantična glava Metternicha, ubijalca vse politične romantike devetnajstega stoletja.² Cela knjižnica ob takih trenutkih ni bila nič drugega več kot pozorišče politične fantazije in če bi takrat vstal in hotel tega ali onega tovariša sterorizirati z vprašanjem: »Kako boš preprečil bodočo vojno,« bi lahko z obraza bral odgovor temu — »tako kakor Talleyrand«, onemu pa — »tako kakor Choiseul«. Nesmiselno je tukaj vprašanje, ali je poudarek v vprašanju, ali pa v odgovoru. Vsak diplomat je prav tako kakor vsak drug zemljan le zmes živcev in možgan in bodite prepričani, da ga ni na svetu diplomata, ki bi bil tako perversen, da bi zavestno hotel vojno, da bi jo nato lahko preprečil. Torej je edino iskren poudarek v odgovoru vprašanja in tako je bila zasanjanost pri vsakem izmed nas takorekoč pristna. Dasi je v dvorani ob takih trenutkih vladal čudovit mir, je ona sferična kvinta tega miru zvenela po dvorani tako patološko, da se mi je ob takih trenutkih bog ve zakaj — najbrž ostanek domače neotesanosti — zazdelo, da je vse to občutje miru le izraz bolehnosti, »da je ves svet le velika bolnica miru,« kakor utemeljuje francoska oficijelna diplomacija trenutno neuravnovešenost svetovja. Odlično delo usmiljenja zatorej vrši tisti, ki obiskuje bolnike. Dvakrat zaslužno pa bo usmiljenje onega politika, ki bo iz celega sveta ustvaril veliko in lepo bolnico miru. Trikratno pa bo zasluženje tistega politika, ki bo iznašel diagnozo te svetovne politične bolezni in ustvaril novo kemično formulo, ki bo vredna, da se povzdigne na prapor moderne evropske politike.

Paradoks tega političnega čustvovanja v meni je bil obupen. Ker ob takih doživetjih človek najpreprostejše molitvice niti zblebetati ne more, pa če tudi gre prav zares za usodo človeštva, kaj šele, da bi jo doživel, kakor je to potrebno, mi pač najčesče ni preostajalo drugega kot to, da sem zdrsel po monumentalnem stopnišču na prag monumentalnega Pariza in utonil v svežino večera rotit vsemirje, da mi prizna, da sem res tako slab učenec Pariza, da bom končno moral v domovino, ne da bi vedel, kako se prepreči vojna in kako bankrot, kako ublaži lakota in kako obglavi revolucija. Tonil sem v večer in bil v vročičnosti politične nedoslednosti že toliko samemu sebi krivičen, da mi je vsak obraz pariškega dekleta iz noči sijal kot obraz blodnice, vsak korak pariškega fantalina mi je čaral pred oči kulise montmartrskih orgij. Vse to pa samo zato, ker si v iskrenosti v vprašanju vojne in bankrota, lakote in revolucije nisem znal pomagati. Blagroval sem Seino, ker je bila sama v svoji ostudni hinavščini pariške noči tako lepa, da je žarela v noč tako kot lestenelec. Le jaz sem tako bedast in slab politik, da imam v rokah štiri lestence, vojno, bankrot, lakoto in revolucijo in ne znam žonglirati tako, da bi bilo mojemu poklicu v čast in ljudem, ki so me poslali študirat k virom politične učenosti — v čast. Ves Pariz mi je žarel okoli glave, ko sem slonel ob Seini in se pozibaval v poletno noč tako, da se je zdelo, da se i Pariz obenem z obločnico nad mano ziblje. Saj je bilo že res, da sem jaz sam v iskanju absolutnih rešitev uboga reva, ko še zmiraj zaupam v idealizem svetovnega reda in si domišljam, da je politika Jakobova lestva v nebesa. Vsa moderna politika je ven-

² Glej razgovor med Metternichom in Napoleonom na sestanku v Pragi v knjigi Emila Ludwiga: Napoleon.

darle samo kontinuiteta prastarih tradicij in vojna, bankrot, lakota in revolucija so prav tako stare in kronične bolezni človeštva kakor je stara in kronična neumnost človeškega rodu, ki se izživlja v kompromisarstvu in si za zdravljenje političnih bolezni izmišljuje take recepte, kot so vezave bele barve verskega univerzalizma z modro barvo verskega patriotizma in zlitje teh dveh simbolov z rdečim simbolom, ki naj opraviči blagoslov tako zvarjenega, modernega patriotskega socializma. Absolutnost je lastnost religioznega kulturnega ustvarjanja, politika pa je le skrb za javno življenje in je zato sestavljanje dnevnega političnega bulletina v svetu edina in najzaslužnejša dolžnost političnega zdravnika. Bodi zadovoljen z malim in veliko ti bo navrženo. Čuj, še tramvaj, ki ves razžarjen drvi v noč, drvi samo toliko, kolikor mu je treba in še Tour Eiffel ima ono dolžino radijskega vala, ki mu je potrebna. Še katedrala Srca Jezusovega na Montmartru ima na vratih napisano, da je zgrajena kot zadostilnica za trpljenje samo za dobo od l. 1914 do l. 1918 in vendar, glej, noč in dan je polna in nikdo ti ne bo rekel, da v molitvi z metafizičnim prenosom relativnosti v višjeredno dogmatično absolutnost ne vršiš koristnega, političnega dela v blagor sebi in človeštvu. Saj je vendar vsaka blodnica končno le sestra svetopisemske Magdalene in tvoj najbližji pariški garjavec je tudi obenem s teboj brat svetopisemskega Lazarja. Doživetje političnega etosa v njegovi absolutnosti je zgolj fikcija modernega političnega platonizma; glej, že zgolj politični relativizem ti torej obljublja zasluženo tostran in onstran zgodovinske črte, ki te bo sodila. Tako je vera političnega relativizma upravičena in politika samaritanstva tebi in vsem tvojim porok za boljšo bodočnost človeštva.

III. »Ma patrie nationale, c'est le genre humain...«

Tisti dan je bila v pariškem parlamentu napovedana velika politična liturgija. Govoril je moderni apostol miru — Aristide Briand in vsa ceremonija je bila oznanjena v svet kot nov evangelij francoske in tuje politične negotovosti.

Pariški parlament je čudovita politična zgradba. Zidan je v renesančnem stilu z mogočnim korintskim stebrovjem na pročelju. Da bi bila fikcija njegove religiozne politične smiselnosti še pristnejša, je zidan kot simetrična zgradba cerkve svete Magdalene, ki leži onstran Seine in ima prav tako stebrovje, kot je stebrovje parlamenta, in ki tvori nekak vhod v blaženo razvratnost Montmartra. Tako je človeško čustveni element i pri eni i pri drugi zgradbi odlično zadet in nikomur izmed nas se ni zazdelo nujno, da bi nas v parlament spustili po ogromnem luksuznem stopnišču, ampak smo morali v poslopje skozi prizidek, ki nas je včasih res razžalil, ker nam je ustvarjal vtis, da nas spuščajo v neko čudno zverženo stajo, ne pa v svetišče moderne politike. In kaj šele takrat, ko ste bili pretehtani v rokah služabnikov francoske parlamentarne vljudnosti. Spustili so vas v dolge, mračnobledne hodnike, skozi katere se morate z zverženim telesom pretipavati do ljubkih okroglih stopnišč, ki vodijo do posameznih lož. Ta stopnišča pa imajo zopet to lastnost, da so zgrajena tako, da delajo zasopli potniki na njih vtis, kakor da bi hoteli zdaj in zdaj zaigrati od zgoraj navzdol ono znano, ljubko sceno iz Romea in Julije. Tako so ubogi obiskovalci že

pred vstopom v svetišče skoraj da oropani sleherne domišljave razsodnosti in ubogi patriot vstopi v parlament tako, kakor to njegovi pobožni državljanski poštenosti pristaja. Vsa veličastna dvorana je brez oken in luč sije v dvorano skozi strop. Pa še ta luč ima to lastnost, da s svojim zmeraj enakim mehanizmom vara podnevi in ponoči. Podnevi smo bili ljubosumni nanjo vsled sladkih, neprespanih pariških noči, ponoči pa smo jo sovražili, ker nas je oropala za težko pričakovani konec dneva. Tako leži nad vso dvorano večno neka nevidna zavesa tegobe in pobožnosti, ki ji človek ne more dati imena. Ta dvorana ni klerikalna, ker ima klerikalizem drugod svoja ortodoksna svetišča; ta dvorana pa tudi ni liberalna, ker ta sekta ne priznava svetišč. Veje pa povsod neka čudna zaverovanost politične religioznosti, ki ima že svoj ritus in celo svoj koral. Čuj, kako bobnajo od zunaj pred dvorano. Eskorta bobnarjev spremlja z verigami ovešenega predsednika parlamenta iz njegove palače na predsedniško mesto. Cela četa livriranih služabnikov se je pravkar prerinila skozi zaveso v dvorano tako nerodno kakor ministranti, trobente so zapele in iz zvočnikov zveni magična napoved: »Monsieur le President — gospod predsednik!« Cela dvorana je vstala, še celo na nas časnikarje se je ozrl ta moderni politični pontif in pogledal, če smo mu izkazali dolžno čast. Ni se še končal ta čudoviti introitus in že so se znova razpele zaveso. Vse je hkrati zastrmel vanj, on pa je le nervozno zadržetal s svojo cigareto na spodnji ustnici. Nemarno počesani lasje so v absolutno mističnost tonečemu Briandu ostvarjali blesk že skoraj sferične zaverovanosti, ki naj opraviči, da se obsoltni anarhist slednjič zopet povrača v anarhijo, ki že ni več navadna, tostranska, ampak absolutna višjerednost, ker je Briand v svoji viziji nove Evrope že nad utopijo, ker mimo absolutno doživete relativnosti že živi v modrosti končne absolutno doživete človečnosti. Domovina, nacija, demokracija utonejo v takem trenutku v ono neodvisnost, ki v politiki humanizma ne uporablja več nobenih dogem.

Na govorniški tribuni je plaval magični glas človeka, ki je izpovedoval tolikšno vero v mir, pravico, blagor in enotnost človeštva, da se ga je čisto oprijemala legenda, ki mu je včasih mogoče tudi škodovala. Govoril je, kakor da bi vlekel lok po cellu, a mu glas v tej transparentnosti nikdar ni izdal neiskrenosti ali demagogije. Njegove nebogljene, nerodne roke so plavale v zraku, kakor da že niso več del tega zanešenjaškega preroka, ampak da vršijo svojo lastno nalogo v blagovesti človeštva. Naglas njegovih sicer tako banalnih trditev je izzvenel včasih tako koralno, da se zdi nemogoče, kako so njegovi stavki, kakor n. pr., ko je rekel v Ženevi »nazaj kanoni, nazaj puške, zdaj govore ljudje med seboj« in oni v Parizu »dokler bom jaz tukaj, kjer sem, ne bo vojne,« dvignili poslušalstvo v delirij, da so i v Ženevi i v Parizu delegati in poslanci plesali po mizah od navdušenja. Ali pa oni čudoviti refren iz Internacionala, ki ga je citiral obenem z množico, ko je na koncu svojega življenja kot nerazumljeni Ariel vzkliknil v svet: »Ma patrie nationale, c'est le genre humain — človeški rod je moja domovina!«

Mogoče bi bilo trditi, da je vse to zgolj izraz senilne politične teatralike in da je Briandova zamisel evropske unije zgolj samo računska poteza francoske politike zdravega razuma. Vse to nam le dokazuje, da je politika zgolj relativna kulturna vrednota in da v zgodovini Evrope

še ni nastopil čas, da bi se politika dvignila do one avtonomne stopnje, kot jo imata danes povsod umetnost in znanost. Politika bodi le izraz časa, kraja in ljudi, ki naj živi samo ob dognanjih filozofije, umetnosti in znanosti. Politika kot absolutno ustvarjanje bi bila mogoča le ob vsenarodni državni zvezi, kar je pa utopija. In dokler je to nemogoče, naj ostane politika zgolj relativna služabnica immaterialnih slutenj nad-človeškega reda, ki ve, da so mednarodne katastrofe kot vojna, revolucija nujni konflikti, ki izvirajo iz relativnosti vsega človeškega početja.

Z Briandovim proglasom za mednarodno organizacijo višjega reda je Pariz stopil na čisto novo pot svetovne politike. Tri francoske revolucije so zvarile tri barve francoske republike. Da bi francoski državljani ustvarjal še četrto revolucijo za četrto barvo svojega čudnega političnega poslanstva, za to pač ni sposoben, ker te četrte revolucije v svojem kolektivu ne more več izvesti, ker je ta občečloveškega značaja.

(Sledita Berlin in Ženeva.)

DVA PREGOVORA

HOSNI-EL-ORABI

Hosni-El-Orabi je najpomembnejši mladi egiptovski pisatelj.

1. »Prostovoljec, gospod!«

Iz vseh časov, iz vseh stoletij imamo pregovore, toda le malo je ljudi, ki bi znali ceniti tudi modrost pregovorov našega lastnega časa. Kakor se meni zdi, so prav toliko vredni kakor stari. Iz tega ali onega vzroka postane pregovor šele takrat, kadar ga začne uporabljati ves narod, toda vsakdo, kdor tehta, preiskuje in spoznava jezik in pisana dela, je prav zanesljivo odkril marsikateri lep izrek, ki je vreden, da ostane živ. Čeprav se ne štejem med take ljudi, sem vendar spoznal dosti imenitnih izrekov, ki so prišli naravnost iz ljudskih ust in ki bi brez dvoma posekali mnoge stare, če bi dobili roko, ki bi jih znala primerno obtesati.

Eden izmed njih se glasi: »Prostovoljec, gospod!« V Egiptu je postal brez obdelovanja in okraševanja pregovor, ki ga uporabljajo, kadar se pod kakšnim nedolžnim imenom skrivata krivica in nasilje. Špekel ga je siromašen, neveden vojak. Navidezna pravičnost angleškega imperializma zadeva dosti močneje, kakor če bi napisali sto arabskih knjig o tem predmetu.

V začetku svetovne vojne je prevzela Anglija protektorat nad Egiptom in izjavila, da je to storila samo za dobo vojne, ker hoče lepo deželo obvarovati pred napadom Turčije in Nemčije. Seveda je to storila tudi na svoj račun in Egiptu z vsem prebivalstvom vred ne bo treba za obrambo niti s prstom migniti. Kmalu nato smo videli njihove pisane križe — višnjevi križ, rdeči križ itd. —, ki so se razpasli po vsej deželi in začeli zbirati med moslemi zlato za zmago nad sovražniki — moslemi. Potem so nas rešili truda, da nam ni bilo treba izvažati naših izdelkov in živine na svetovni trg s tem, da so pošiljali svoje namestnike do naših vrat in nam oboje kar pobrali. Potem je prišla velika novost, nabiranje rekrutov, — ni bilo iskanje, siljenje — saj vojakov niso potrebovali, hoteli so samo osrečiti naše brezposelne in jim dati dela. Vse z najboljšim namenom, so pravili.

Nikomur ni bilo do zveze aliirancev, nihče ni čutil sovraštva do trozveze, nihče ni hotel biti les za ogenj in zato tudi nihče ni poslušal njihovega razglasa. Toda uprava je dobila ukaz, da mora poslati dva milijona prostovoljcev. Če nimajo pred vojaškim gospodstvom besede in predstave nobenega uspeha, poskrbe biči, okovi in muke za potrebni učinek. V vsakem okrožju, vsaki vasi, vsakem mestu so se naselili vojaki in pazniki, da zberejo mladino. Izgnali so jo iz skrivališč in privedli vojaške prostovoljce na policijo. Na cestnih oglih in potih so stali otroci, ki so svojim domačim dajali znake, če so videli, da se bližajo vojaki. Vzlic temu pa se je posrečilo zbrati v Egiptu potrebno armado, čeprav je bilo treba dosti truda.

Nekega dne je odgnala majhna četa vojakov siromašnega kmeta, družinskega očeta, in mu ukazala, naj gre na policijo in se prihlasi za prostovoljca.

»Saj nočem biti prostovoljec,« je dejal siromašni felah.

»Oblastva te potrebujejo za prostovoljca,« je odvrnil vojak.

»Ali ne pomeni beseda prostovoljec to, da gre človek sam od sebe k vojakom? Če je tako, ne maram iti. Hraniti moram številno družino. Pustite me, naj grem v božjem imenu...«

»Videti je, da si filozof. Mi pa nismo filozofi, ampak le ubogi, nevedni vojaki. Angleški poročnik te bo boljše razumel kakor mi.« In s silo so ga odvedli.

Na policiji, pred angleškimi častniki, tik ob jetniški celici, med vojaki, zraven stražnika s palico je vztrajal, da noče iti med prostovoljce. Vse grožnje in obljube so bile bob ob steno. Z boječim glasom je rekel:

»Nočem ubijati ali pa biti ubit. Nočem napraviti svojih otrok za sirote in pognati svoje žene na cesto, da bi se morala prodajati. Ubijte me kar tu, če me hočete, toda prostovoljec ne maram postati.«

»Neumen kmet si in pozabljaš, da vlada nad deželo vojaški zakon. Takoj te lahko ustrelimo. Podpiši tole pogodbo in koristno ti bo.«

»Ne maram koristi. Prosim, pustite me, da odidem.«

Poročnik je pomignil enemu izmed vojakov in kmalu se je žvižganje biča pomešalo s krikom mučenega moža. Čez deset minut bičanja so položili papir, ki ga je bilo treba podpisati, pred polmrtvega moža. »Ubijte me, podpisal pa ne bom,« je dejal trpinčeni kmet.

Angleški poročnik je vnovič pomignil in prišel je star mož z belo brado, od starosti ves ukrivljen, z naočniki. Pero, ki mu je gledalo izpod fesa, je pričalo, da je pisar. Vprašal je po možu in eden izmed navzočih je odvrnil: »Mohamed Abdullah.«

Pisar je za trenutek izginil in se vrnil sopihaje kakor pes z novim pečatom v roki. Na njem je bilo napisano ime ujetnika, ki je bil že zaznamovan v registru. Taka je navada pri analfabetih v Egiptu.

Poročnik ga je vzel, podpisal pogodbo in posmehljivo čestital ubogemu kmetu. Potem se je obrnil k vojakom in jim dejal: »Pošljite ga z naslednjo skupino prostovoljcev v Palestino!«

Dva dni po tem dogodku, ko se je ubogi kmet z vsemi štirimi upiral vsiljenemu prostovoljstvu, so dobili prostovoljci ukaz, da odpotujejo skozi Kairo v Palestino.

Toda na poti k vlaku, na cesti, je mož neprestano jokal, stokal nad svojo usodo in ponavljal: »Nočem biti prostovoljec.« Stražniki so ga

morali pretepesti in zvezati. Zaradi upornosti so ga morali ločiti od drugih in mu dati posebno nadzorstvo. Ko je potem zvezanih rok korakal po cesti in mu je kri tekla čez lice, ko je ves obupan klical na pomoč, se je na njegovo srečo ali nesrečo pripeljal mimo egiptski prvi minister Rušadi-paša, ki se je zmeraj bahal, da je rešil Egipt pred grozotami svetovne vojne. Ko je zagledal strahotni prizor, je ukazal ustaviti voz in vprašal: »Kaj je s tem človekom?«

Vojak je junaško salutiral in odvrnil:

»Prostovoljec, gospod!«

2. »Velblod dobi še velblodovko«

»Velblod dobi še velblodovko!« je arabski pregovor v Egiptu, ki ga v vsakdanjem pogovoru neizmerno pogosto uporabljajo, če hoče kdo kaj izboljšati, pa še poslabša. Toda malokdo ve, kako je ta pregovor nastal.

Pred 60 ali 70 leti je zmagal turški vpliv v deželi. Vse pokrajine, vsa okrožja, vse vasi so vodili Turki, ki so bili v veliki večini nevedni in gospodovalni. Naši stari dedje, ki še živè, ne morejo nikoli nehati pripovedovati o samosilništvu in krivičnosti tistega časa. Sto knjig, zanimivih knjig bi lahko napisali o tem in jih brali, pa ne bi nikoli ostarele. Kdor hoče spoznati moderni Egipt, bo videl, da so skovali tretjino pregovorov v tistih časih.

Takrat je živel v provinci Garbii upravitelj, ki je bil znan po svoji krutosti in dobro premišljenem izmozgavanju. Pravili so, da je imel nad vse ljubljene velbloda, ki je smel divjati po vaseh kakor se mu je ljubilo. Smel se je potikati od polja do polja, žreti koruzo in deteljo po mili volji, gristi vršičke rastlin, s težkimi nogami teptati vrtove in vse uničevati, kar mu je bilo napoti, vaščani pa so ga morali gladiti, braniti in se mu dobrikati, če niso hoteli priti v nemilost. Toda velblod ni imel — kakor njegov gospodar — ne srca ne razuma in na svojih uničevalnih pohodih je divjal od polja do polja. Naposled so ljudje skoraj obupali, ko so z bolnimi srci gledali, kako bo kmalu izgubljeno vse, kar so zasadili v potu svojega obraza. Videli so, da tako ne pojde več dalje.

Sklicali so zborovanje, kjer so se zbrali vsi vaščani, da bi se posvetovali, ali morda ne bi mogli najti izhoda iz te zadrege. Najuglednejši vaščani, ki so naštevali svoje izgube, so bili tako oprezni, da so v svojih govorih mimogrede hvalili tudi velbloda in slavili njegovega gospodarja.

Po dolgem prerekanju so se naposled domenili, da izberejo tri vaške poglavarje, ki naj razložijo upravitelju v imenu vse vasi nerodni položaj. Ne bodo pa se smeli pritoževati, pač pa samo prositi upravitelja za očetovski nasvet. V naglici so izbrali tri može in jih med molitvami in blagoslavljanjem spremili do konca vasi.

Med potjo so se menili trije izbranci, kako bi povedali namen svojega prihoda pred Njegovo Milostjo, upraviteljem, in ker bi mogel le eden govoriti, se je vsakdo izmed njih branil, da bi moral biti on tisti. Toda da bi se vrnili, ne da bi govorili z upraviteljem, bi bila zanje, vaške voditelje, prevelika sramota. Naposled so se domenili, da bodo odgovornost razdelili in odkrili upravitelju svojo prošnjo v treh stavkih. Vsakdo izmed njih bo povedal enega. Po tem sklepu se jim je zvalil s srca težak kamen. Ti trije stavki pa naj bi se glasili:

1. »Vaša Milost, gospod upravitelj,
2. vaš velblod —
3. uničuje rastline.«

Naposled so prišli pred upraviteljevo hišo. Spustili so jih k njemu. Ponižno, s pobešenimi očmi, je rekel prvi: »Vaša milost, gospod upravitelj.«

Drugi se je stresel in nadaljeval: »Vaš velblod —

Presenečen in ves besen je planil upravitelj pokoncu in zagrmel: »Kaj je z mojim velblodom?«

Ko je tretji videl upraviteljevo jezo, je v strahu pomislil, požrl slino in dejal: »Potrebuje velblodovko.«

»Prav, vrnite se v svojo vas,« je odvrnil upravitelj in ukazal, da so še tisti dan poslali v vas še velblodovko.

In z veliko žalostjo so spoznali vaščani, ki so že obupali nad velblodom samim, da bodo morali hraniti še velblodovko in v bodočnosti še mlade.

(Prevel B. R.)

Z A P I S K I

ANDRE GIDE IZJAVLJA

Sredi decembra je bila v Lozani premijera dramatizacije Gideovega romana »Vatikanske ječe«. Ob tej priliki je dal avtor dopisniku »Wiener Journala« interview, v katerem izraža svoje mnenje o sodobni Franciji, novi generaciji in o bodočnosti evropske literature.

»Rad sem se odzval,« pravi Gide, »povabilu skupine pisateljev, ki niso nikaki poklicni igralci, naj vodim skušnje za njihovo uprizoritev moje drame. Vesel sem, da se še sploh kje najdejo ljudje, ki se zanimajo za literaturo, prepričan sem bil, da takih ljudi ni več na svetu... (Gide naj obišče samo enkrat ljubljanske kavarne.) Časi literature so minili. Kakšen prepad med mojo in današnjo generacijo; od vseh futurizmov, naturalizmov, impresijonizmov in vseh mogočih drugih izmov ni preostalo danes ničesar. Sedaj nam ne gre več za to, za kaj se je ta ali oni izem boril, glavno je, da je sploh še eksistiral, takrat smo imeli prave literarne tabore, ali si to danes sploh še lahko predstavljate. Kdo je temu kriv? Nihče, ali pa pisatelji in publika, oboji v enaki meri. Mladi pisatelji se danes ne brigajo več za trajno vrednost svojih proizvodov, marveč jim gre le za takojšen uspeh. In ta je vedno zanesljiv barometer za to, da je delo brez vsake vrednosti.

Če me vprašate po glavnih literarnih gibanjih sodobne Francije, Vam pri najboljši volji ne morem odgovoriti. Nikakor nočem precenjevati pomena literarnih šol in gibanj, ne gre za to, ali te šole v resnici kaj ustvarijo, važno je, da sploh so. A danes ni o njih nikakih sledov niti v Franciji, ki jo tako radi imenujejo deželo inteligence. Ves svet zavida francoske pisatelje za njihovo publiko, toda tudi ta ima svoje napake. Iz inteligence izvira — kakor tudi zveni to paradokсно — nagnjenje do lepe fraze. Vsaka profinjena inteligenca se izgublja v iskanju po formulaciji in ji končno ni več toliko za vsebino kot pa za izraz, za obliko in

definicijo, ne pa za to, kar oblikuje in definira. Tako sem opazil, da je na primer dunajska inteligenca čisto mnogo dostopnejša za resnično umetnost kot pa pariška... Samo pogledajte na primer, moja edina drama, ki so jo igrali na Dunaju, je gladko propadla...

Pogovor se je nato sukal okrog politike, okrog Thomasa Manna, ki je imel tiste dni v Lausanni predavanje in s katerim je Gide prebil prejšnji večer, o Reinhardt, o novi Nemčiji in emigrantih. »Nemške pisatelje,« je dejal Gide, »v Franciji ne samo trpimo, marveč si jih tudi želimo. V Franciji ne poznamo uvozne carine in kontingentov za nadarjenost. Do danes je Francija in bo nemara še dolgo ostala svobodna dežela, ki jo preveva ljubezen do vseh svobodnih ljudi. V Parizu imamo še vedno Heinejevo ulico, v Berlinu je ni več... Reinhardtova inscenacija »Netopirja« v Parizu je bil pravi triumf.« In ko je nanese pogovor na literaturo, je dejal Gide:

»Ne verujem v literarno stoletje, tudi ne v literarno renesanso, vsaj ne tekom prihodnjih dveh stoletij. Za večnost je sedaj slabo preskrbljeno. V prihodnjih dveh stoletjih bo prevladovalo socijalno vprašanje.«

Peter Donat.

ŽURNALIZEM V SOVJETSKI RUSIJI

Stefan Pourcel objavlja v pariškem tedniku »Les nouvelles litteraires« interview z enim najodličnejših sovjetskih žurnalistov in dopisnikov moskovske »Pravde«, Mihaelom Kolcovom. Iz interviewa zvemo, kako ogromno pažnjo polaga boljševisitična vlada na žurnalizem, ki se je v Rusiji v primeri s predvojnimi stanjem že potrinalstoril.

Lenin je definiral pomen sovjetskega tiska: tisk mora služiti dvema namenoma — organizaciji in propagandi; in Stalin je dejal: tisk je najostrejšo orožje naše dobe. To orožje služi sedaj le še v dokončno konsolidacijo sovjetskega sistema; sovjetski tisk je tekom šestnajstih let doživel bistvene spremembe, toda ostal je tisk borbe, izpremenilo se je le bojišče. Danes se bori sovjetski tisk za industrijalizacijo dežele, za kolektivizacijo poljedelskega gospodarstva, za organizacijo setve in žetve, za napredek tehnike in definitivno odpravo analfabetizma. In v tej borbi je njegova naloga ostala ista, kot je bila med državljansko vojno.

Kolcov je eden najagilnejših sovjetskih reporterjev, ki je v tej funkciji prepoštoval že vse kontinente razen Amerike. Še pred kratkim se je mudil v Parizu, kjer je zbiral material o razorožitvenem vprašanju, nato v Berlinu, odkoder je vestno poročal v Moskvo o poteku lipskega procesa, naslednji teden pa ga vidimo že spet v Moskvi, kjer napada moskovske tovarne mila in gramofonskih plošč zaradi slabe kvalitete njihovih izdelkov. Na vprašanje, kaj delajo na primer drugi sodelavci »Pravde«, je odgovoril Kolcov: »Obiskujejo tovarne, nadzorujejo, ali so delavci zadosti dobro plačani in prehranjeni in če se jim v zadostni meri nudi zdravniška pomoč.« On sam je prav letos hodil cel mesec v neko moskovsko šolo, samo da bi se prepričal o kvaliteti njenih profesorjev. Drugi zopet potujejo s karavanami v sovjetsko Saharo, puščavo Karakum. Tisk vestno zasleduje vsako sabotažo, pojave birokratizma in si prizadeva iztrebiti sledove kulaške miselnosti po kmetih. Sovjetski sistem ima po šestnajstih letih še vedno vse polno sovražnikov v tujini in doma. Ti se

skrivajo povsod, v vsaki tovarni, na posestvu, in v družini. Stari principi so premagani, vendar iztrebiti sledove tisočletne tradicije ni tako lahko, borba med preteklostjo in bodočnostjo se nadaljuje na vsak korak. Malomeščanska nagnjenja se pojavijo nenadoma celo pri delavcu, ki je bil lahko petnajst let koristen sovjetski zgradbi. Vprav sovjetski tisk mora paziti, da se ta duh spet ne vkorenini. Najhujše orožje pa je sovjetska satira. Ta panoga, ki je dala v Rusiji Gogolja, Gribojedova in Čehova, cvete še vedno.

Satira je v bistvu čisto opozicijski pojav in vsi veliki satiriki svetovne literature so bili opozicijski. Spričo tega dejstva se tudi v Rusiji marsikdo sprašuje, kaj naj počne boljševistični satirik v državi, kjer je na oblasti boljševistična stranka. Toda tudi temu ni tako, kot se zdi na prvi pogled. Sovjetski satirik ima še vedno neomejeno polje udejstvovanja. Sovjetska satira napada divje in strastno vse preživelosti in vse preostanke stare dobe. Dandanes ne uspeva ta literarna panoga nikjer na svetu tako dobro kot ravno v Rusiji. Nihče, niti najvišji sovjetski mogotci niso nikoli varni, da jih danes ali jutri ne zadene ost sovjetske satire. Često se take epizode končajo pred sodiščem, kjer mora avtor doprinesti za svojo persiflažo dokaze. Pravica svobodne kritike je sveta in nedotakljiva, seveda v kolikor ne napada sistema kot celote. Nesmiselno bi bilo, pravi Kolcov, da bi meščanom, potem ko smo jih razlastili in jim odvzeli vse pravice, dovolili svobodo tiska; svoboda tiska je zamišljena le v okviru komunistične ideologije. V dokaz za popularnost sovjetske satire nudi Kolcov sledeče številk: Satiričen dnevnik »Krokodil« je izhajal leta 1929. v 250.000 izvodih, »Čudak« v 125.000 izvodih. Leta 1930. sta se oba lista fuzijonirala in imata sedaj skupno naklado 450.000 izvodov. Naklada vseh sovjetskih dnevnikov, ki je znašala leta 1921. poltretji milijon izvodov in tako že dosegla predvojno stanje, je do leta 1931. to število potrinajstorila in tako dosegla fantastično številko 33 milijonov. Pri tem omenja, da je naklada vseh nemških listov pod Hitlerjem padla za celih 55%! Ruska reportaža, sedaj prilagojena novim razmeram, ima za seboj ogromno tradicijo iz predrevolucijske dobe in s ponosom priznava, da se je naučila največ vprav pri velikih žurnalistih francoske revolucije, Maratu, Hebertu in drugih.

Peter Donat.

ROMAIN ROLLAND K ZGODOVINI EVROPSKE GLASBE

Romain Rolland, ki je znan po svojih biografijah o Michelangelu, Gandhiju in Beethovnu in po vrsti romanov o glasbeniku »Jeanu Christophu«, je napisal k Pruniere-ovi »Glasbeni zgodovini« uvod, iz katerega povzemamo nekaj glavnih misli.

Za ustanovitelja zapadne glasbe lahko smatramo sv. Ambrozija iz Milana in papeža Gregorija Velikega. Benediktinski samostani jo širijo in Karl Veliki jo napravi za obvezno. Tekom petih stoletij so bili njeni poborniki škofje, menihi, papeži in cesarji. V gregorijanskem koralu, — prvi pomladi evropske glasbe — že vidimo obraz nove dobe: trden čut za gibanje in stopnjevanje (Sv. Avgustin: musica est ars bene movendi), stopnjujoča se skala v nasprotju s padajočo skalo grške glasbe. Notranji napon te glasbe še posebej poudarja logiko, ki ustvarja enotnost.

med melodijo in med končno noto, kakor med puščico in njenim ciljem. Ta logika v glasbi omogoča povezanost med besedo in godbo in daje prvi prednost pred melizmi in čisto glasbo. Melodija je primitivno vokalizirana, kakor vlita v tekst, ki jo obvladuje in pojasnjuje.

V trinajstem stoletju šele nekako pričenja dvorska glasba. Vodstvo ima Francija, potem preide polagoma na Anglijo, ki ustvari Ars Novo, pevno harmonijo. Prvi polifonski začetki se pričenjajo z gotskimi mojstri Notredamske cerkve v Parizu. Magister Leoninus, optimus organista in Verolinus, discantor optimus, vpeljejo s spretno roko ne samo štiri različne glasbene partije, marveč celo štiri različne geste, ki vse skupaj izražajo eno samo misel. Če slišimo to čudežno ravnotežje, imamo vtis popolne spontanosti. Ta doba pomeni hkratu najvišjo točko harmonije med redom in svobodo v glasbi.

Toda razvoj je šel dalje. Z nastopom renesanse se takratna kolektivna zavest umakne popolnemu individualizmu, individualizmu narodov in posameznikov. Najodličnejši zastopnik te prehodne dobe je Guillaume de Machault. V tej dobi se izvrši prevrat naše čustvenosti, važnejši od preobrata, ki nastopi z Jeanom Jacquesom Rousseaujem. Ta doba zahteva popolno reformo glasbenega instrumenta. Najvažnejša pojava te dobe sta spremljani samospjev in muzikalno gledališče — opera. Kot vedno, se ta revolucija ne izvrši šele potem, ko je propadla prejšnja umetnostna forma, marveč baš v trenutku, ko ta doseže že svoj višek muzikalne polifonije. Prvič v zgodovini nas sedaj izpopolnjena tehnika že pogosto opozarja na notranjo praznino, nevarnost, ki je ostala eminentna vse do današnjih dni. Danes, ko stoji svet še čisto pod dojemom italijanske in nemške glasbe preteklih stoletij, prav radi pozabljamo na ta odmrta stoletja klasične glasbe ter popolnoma po krivici prisojamo tema dvema narodoma nekaj nacionalni monopol na glasbo. Ta stoletja niso mrtva, to je bogata in rodovitna dežela, v kateri je popotnik le izgubil pravo cesto. Ko bo našel pot do teh neusahljivih virov umetnosti, bo videl, da čas ni odvezl skoro ničesar njeni vrednosti. Pozabljivost časa jo je celo varovala kakor angkorske templje sredi džungle. Ta knjiga je za enkrat prva, ki nas vodi proti glasbi sredi tišine spečega gozda.

Peter Donat.

NOVO EVROPSKO DRUŠTVO

Nemški filozof in vodja »Šole modrosti« v Darmstadt, grof Keyserling, poroča v »Die Literatur« o kongresu »Društva za evropske študije«, ki se je vršil letos oktobra v Parizu in katerega se je z izrecnim dovoljenjem nemške vlade udeležil tudi on. Predsedoval mu je francoski pesnik in predsednik francoske akademije Paul Valery, udeležili so se ga med drugimi Heinrich Mann, George Duhamel, Jules Romains in drugi. Uvodno predavanje je imel Keyserling o temi: »Revolta teluričnih sil in odgovornost duha«. Skušal je, opirajoč se na svojo knjigo »Južno-ameriške meditacije«, dokazati, da moramo vzrok in smisel vseh novodobnih revolucij iskati v prodoru zemeljskih, teluričnih sil v človeku, ki se v dobi intelektualizma niso mogle izživeti. To velja predvsem za materijalizem, ki je po Keyserlingovem mnenju nenaraven svetovni nazor, ker so vsa neposredna doživetja čisto psihičnega in nematerijelnega zna-

čaja. Izbruh teh teluričnih sil pa je konec koncev le nekaj dobrega. Ker je pač devetdeset odstotkov človeške narave zemeljskega značaja, bomo prišli do integralne in bogate kulture le, če bomo izživelili vse sile, ki živijo v nas neizrabljene. Poslednja »integralna« kultura je bila stara predkrščanska, klasična doba. Krščanstvo pa je zopet razbilo enotnost duha in telesa. Doseči zopet to harmonijo je naloga naše prehodne dobe.

Velik del francoskih udeležencev je ugovarjal. Na splošno pa je le polagoma prodrlo mnenje, da ne gre pobijati novega, marveč uvrstiti večne duhovne vrednote v novi zgodovinski medij. Človeški duh stoji danes pred popolnoma novimi nalogami in vsi sodobni duhovi nosijo za bodočnost ogromno odgovornost. Keyserling hvali nenavadno taktiko in obzirno ozračje, ki je vladalo med vročimi debatami, kar je v glavnem zasluga Valeryjevega dobrušnega humorja. Italijanska delegacija je poudarjala, da temelji evropski duh in evropska skupnost v mnogo globljih plasteh kot pa so država, narod in rasa. To tezo je zastopal delegat Bodrero oficijelno v imenu Mussolinija. Fašizem ni nikoli zanikal evropske skupnosti, ki je vzvišena nad vsako dnevno politiko, in fašizem sam noče biti nič drugega kot zgolj svojevrstna inkarnacija evropskega duha. Ta teza je na kongresu tudi obveljala. Kongres se je zedinil, da je treba poleg »Internacionale nacionalističnih narodov« (kateri pripada po Keyserlingovem mnenju bližnja bodočnost) ustanoviti še drugo, docela nepolitično društvo, ki naj bi v temeljnem vprašanju naše dobe: univerzalizem-nacijalizem — zastopalo prvi pol. Novo društvo, ki so mu dali nevtralen naslov »Društvo za evropske študije«, naj pospešuje direktne osebne stike med vodilnimi evropskimi duhovi, kot so bili še mogoči za časa Goetheja. Njegovi člani so zaenkrat vsi udeleženci kongresa, adoptirani pa bodo še novi. Keyserling predlaga tudi ustanovitev stalnega odbora. Se veselimo.

Peter Donat.

P O R O Č I L A

KNJIŽNA POROČILA

Mirko Javornik: Črni breg. Povest. Izdala delavska založba r. z. z o. z. (Krekova knjižnica) v Ljubljani.

Da je literaturo ali sploh umetnost nemogoče obravnavati kot docela samostojen pojav, je kljub svoji resničnosti že nekam dolgočasno ugotavljanje, kakor tudi tirada o tem, da si ne ene ne druge ne moremo misliti brez barve okolice, brez vplivov časa in razmer. — Da je legenda izšla iz krščanstva, ki je nastajalo in mešalo svoje motive z motivi starejših religij, da je marseillaisa simbol francoske revolucije, Schillerjeve drame drugih izprememb ali kip Svobode ameriške demokratične psihoze, je prav tako res kakor to, da si težko mislimo, recimo, sikstinske freske ali kak spomenik Medicejcev brez renesančnih fevdalnih dvorov, Zolajev »Germinal« brez velikih rudarskih revirjev in Grossove risbe brez modernega velemesta. — Vsi taki in podobni motivi torej izhajajo iz nekega miljeja, ki je za čas sicer značilen, pa ga kajpak ne more izčrpati. Da pa ostane vse to dalj časa pomembno, zavisi nato od tega, v koliko se je umetnik približal miljeju, njegovi izpolnjenosti in vsemu temu, čemur pravimo preprosto — mogoče z majhno zadrego — življenje: v koliko je utemeljeno čustvovanje, ki te motive spremlja in nimb, ki jih obdaja in v koliko so upravičene simpatije ali antipatije do njih, skratka, v koliko izčrpajo sami sebe.

Tako bi prišli do vprašanja, kaj nam je Javornikova povest dala, oziroma česa nam ni dala. Povest v celoti učinkuje kot hitra skica industrijskega naselja in ljudi v njem. Njen siže nam je vsem bolj ali manj znan in tudi Javornik ni pokazal v njem nobenih novih posebnosti. Zanimal bi nas predvsem njegov pogled in odnos do snovi in pa, kako je obdelal to svojo snov. V glavnem se ni veliko oddaljil od tradicije, samo da je njegovo pripovedovanje neposrednejše in njegov odnos do stvari bolj neprisiljen, tako, da povest v svojem jedru ni mogla postati abstraktna in se oddaljiti od svojih lastnih možnosti.

Vodilni motiv v povesti je najbolj splošno človeški: vsi ti ljudje hodijo v jamo in prav za prav žive vsak zase ter težko nehalo verjeti, da se bo nekoč vse obrnilo na boljše; vsak od njih ima svoje skrbi za kruh, ki so končno skrbi vseh; to in pa volja do življenja veže vse skupaj v občestvo, ki je po svoji vdanosti v usodo podobno edino samemu sebi. Snov se je precej približala svojim karakterističnim osnovam; tako leži nad ljudmi podedovana in prirojena lastnost generacij, nekakšna velika letargija, dednost očetov tlačanov, sinov kmetov in vnukov proletarcev, v kateri umirajo, preden bi se mogli dodobra zavedeti svojega tlačanstva. V njihovi krvi so zgoščeni nagoni in usoda stoletij, izčrpala jih je brezbriznost prednikov in njihovo delo, zato se vdajajo še predno so se uprli. — Tako stari Koren, ki gre, kakor misli, samo za nekaj let v rudnik in potem ostane v njem; tako njegova sinova Tone in Jože in vsi drugi, ki sicer sovražijo rudnik in vse, kar spominja nanj, pa se na vse navadijo in jim postane največji del vsebine v njihovem življenju. Iz tega seveda nobeden od njih ne vidi nobenega izhoda, ne more se odločiti za nič in ostajajo v veri, da ne more biti drugače.

Ta brezprimerna vdanost v vse dobro in hudo odneha samo za nekaj časa pri Korenu, ko zahteva od ravnatelja odškodnino za hišo, ki se mu pogreza v rudniške rove. Toda tukaj se mora rudar, ki je trideset let delal v rudniku in torej lahko pričakujemo, da bo poznal ravnateljevo razmerje do knapov (in ga tudi pozna, kakor spoznamo že prej iz pogovora z Matevžem), docela nelogično in z neko prisiljeno naivnostjo čuditi ravnateljevim pogojem in prirediti nastop, ki bi spadal ob primernejši dispoziciji in temperamentu kvečjemu v legendaren koncept kakega »Hlapca Jerneja«. Tudi scena, ko se ravnatelj popolnoma neresno razneži nad sliko svoje žene ali metrese, učinkuje kot precej nerodna farsa. Kakor že neštetokrat v »socialni« literaturi, se tudi tukaj ponovi priljubljena in očitno zelo mikavna tema o že pavšalnem kontrastu med debelim kapitalistom in suhim proletarcem, o dobrem delavcu in ciničnem, toda neumnem buržuju. Podobno hlastno posiljevanje v tako naivno grotesko v okviru, kakor je Javornikova povest, ne more doseči drugega ko škodovati celoti; že zaradi stvari same in pa pasijona, ki je postal že moda, nobene mode pa ne moremo dolgo sprejemati z docela resnim obrazom; poleg vsega pa še zaradi površne, naravnost teoretične obdelave. Sicer pa v povesti ni posebnih konfliktov ali dramatičnih scen. Razen redukcije in Tonetove nesreče poteka dejanje zelo monotono; toda ti prizori so najmočnejši kot ilustracija.

Snov, ki jo je Javornik obdelal, je po motivih in ljudeh, ki v njej nastopajo (industrijski kraj, proletarijat in polproletarijat), snov za to, čemur pravimo socialni roman, povest in tako dalje. Iz vsega velikega kompleksa ljudi, razmer, razpoloženj, nekaterih dogodkov in drugih zunanjih okoliščin je vzel razmeroma majhen kos, ob katerem je dokaj na splošno improviziral vsebino, karakteristiko kraja, razmer in ozračja; zasnova ni toliko široka, da bi bilo delo lahko kaj več kakor povest, na drugi strani je pa kot taka mnogo prefragmentarna, to je neizčrpana v svojem jedru. V hitrih potezah je načrtal milje rudarskega revirja in projiciral vanj ljudi, ki ponazorujejo reflekse tega miljeja. Tako se pojavljajo pred nami usode Jakoba, ki se v rudniku ubije, strojnika Žaneta, kateremu žena pobegne z inženjerjem in se vrne

z njegovim otrokom; Matevža, katerega je Koren v rudniku rešil in ju zato veže prijateljstvo in ki životari, da sam ne ve kako, v rudniški hiši z ženo in kupom otrok; vse, kar izpolnjuje kraj, življenje in čas njegovim prebivalcem, ustvarja v posameznostih precej plastično, v celoti pa zelo fragmentarno ozračje, kjer životarijo ljudje in revščina, strah pred lakoto, redukcijami in nesrečo s potrpežljivim čakanjem na nič.

Nosilec dejanja je Korenova družina, ki preživlja kos svoje zgodovine in nesreč. Stari Koren, ki je garal trideset let v rudniku, pa nikoli zase; njegova žena, ki se pojavlja tiho kakor senca, da komaj vedo zanjo njeni otroci in bralec; bratje Martin, Jože in Tone, od katerih je poleg očeta edino Tone aktivnejši značaj v povesti; aktiven namreč vsaj v toliko, v kolikor kaže pisatelj na njem svoja izkustva in misli. Tako v rudniku, preden ga premog podsuje, in pozneje, ko ga dvigne njegova nesreča v tragičnost in zaživi v svojem trpljenju včasih neusmiljeno patetično, nastopa z mrliško bledim obrazom in podobnimi simboli svojega trpljenja. — Njegovo dekle Fani sicer zelo veliko in izredno dobro govori, a nima ravno preveč opraviti in se le težko znajde v zgodbi; niti pisatelj sam je ne more oživeti, kakor bi bilo njenemu temperamentu primerno, katerega baje nima malo. Tako ostane Fani kljub temu, da njen fant o njej veliko misli, na koncu koncev samo anekdota. Konec povesti izzveni nazadnje v deževno pogrebno svečanost z dokaj dvomljivo štimungo.

Tudi sicer pogrešamo plastike karakterjev in ljudi; oseb samih zase si prav za prav niti ne moremo predstavljati živih, predvsem ne zato, ker so prepasivne, premalo samostojne in nam pripoveduje o njih več pisatelj, kakor pa same. Prav zato lahko nekako obstajajo kakor metulji v muzejski zbirki nalepljene na ozadje, na milje in na svoje trpljenje, ki bi kmalu eksistiralo pred njimi samimi. Včasih se skoraj ni mogoče iznebiti občutka, da se sprehajajo ljudje po knjigi kot dopolnilo tega, kar je okrog njih in ne narobe. Vse to priča o premajhnem smislu za dosledno umetniško oblikovanje, za intuitivno opazovanje in za podajanje miljeja. — Tudi o kompoziciji ni mogoče reči, da ne bi bila nerodna, da, primitivna. Dejanje, kolikor ga je, je močno neurejeno, brez enotne volje in nujnosti, pogosto je pretrgano z opisi, razmišljanji in včasih z dokaj problematičnimi meditacijami, ki celote nikakor ne morejo trdno skleniti in povezati. Poleg vsega je v povesti polno prizorov, ki ne morejo biti več, kakor — sicer dobra — reportaža o prizorih.

In še resume: Javornikova knjiga ima pomankljivosti, ki izvirajo bolj ali manj iz tehničnih nerodnosti, kakor tudi iz umetniške — ne baš neobjektivnosti, pač pa umetniške nedoslednosti, kakor smo videli že iz vsega prejšnjega. Sicer se je pa avtor skušal približati svetu, njegovim motivom in bistvenim silnicam človeške usode: revščini, nesreči in tako dalje in se uživeti v položaj in razpoloženje družabnega sloja do okolice; da je pri tem marsikaj samo nakazal in materije ni mogel obvladati, je vzrok najbrže v prehitri obdelavi. Javornikove krajše stvari, zlasti nekateri njegovi dobri potopisi mi pričajo, da so v tem mladem pisatelju veliko večje sile, kot pa jih je razvil v tej naglo napisani povesti.

Janc Adrijan.

R A Z N O

KDO JE BIL CYRANO DE BERGERAC

Cyrano de Bergerac, vojak-filozof je poznan tudi pri nas po istoimenski drami Emonda Rostanda v Župančičevem prevodu. V Franciji pa je prešel že v pregovor. O njem je bilo napisano že nešteto romanov in tudi Rostand prikazuje tega čudškega in grdega pesnika z ogromnim rdečim nosom kot človeka nenavadno lepih čednosti in kot nekakega pesnika-preroka (ki ga je plagiral Moliere), ki živi skozi vse svoje

življenje v sporu z vsem svetom in končno pogine zavratno umorjen kot žrtev svojih trmastih in neizprosnihih nazorov. Najnovejša raziskavanja so razblinila vse bajke, ki jih je nanese zgodovina okrog te še vedno zagonetne in čudaške osebnosti.

Charles Samaran je sedaj ugotovil, da je Cyrano pred vsem umrl čisto naravne smrti v hiši svojega strica v Argenteuilu ter spravljen z Bogom in z ljudmi prav nepreroško in skesano obžaloval vse krivoverske zmote, ki jih je napisal v knjigi o svojem potovanju na luno. Za časa svojega življenja ni užival nobenega ugleda, tako je na primer njegov sodobnik povsem neškodljivo zapisal: »Neki norec, po imenu Cyrano de Bergerac je napisal gledališki komad...«

Tudi vse viteške legende o tem »največjem duelantu vseh časov« so se izkazale kot neresnične. Resnični heroj teh bajk prav za prav ni pesnik Cyrano, marveč njegov bratranec Jerome-Dominique de Cyrano, sin zakupnika kraljevih davkov, rojen v Parizu l. 1665. Zgodovina je obe postavi zlila v eno samo. O tem drugem Cyranoju je ugotovljeno, da se je uveljavil predvsem kot zelo sposoben ženitbeni goljuf. Bil je istočasno poročen s tremi ženami iz vseh treh slojev tedanje družbe: s plemkinjo Elizabeto Henrietto de Chery, ki je bila njegova prava, legitimna žena, z meščanko Simono Landois in z Marijo Cerbois, ki je bila le uboga šivilja. Njegova prva žena je preživela obe ostali in nikoli ni protestirala proti temu neveljavnima zakonoma. Iz zadnjega zakona je Cyrano zapustil četrto otrok. Tako se je vnela nad vse zapletena pravda za njegovo ne ravno veliko zapuščino, ki se je vlekla dolga leta, in o kateri se je izjavil državni tožitelj Le Febvre d'Omersson, da utegne biti v vsakem stoletju le še ena taka tožba. Sodišče je bilo v velikanskih škripcih, šele sedaj so prišle na dan Cyranojeve ženitbene goljufije, in sodišče ni vedelo ali naj prizna zapuščino otrokom iz neveljavnega zakona, ali pa legitimni ženi, ki proti temu zakonu ni nikoli ugovarjala. Končno je vendarle ugodilo zahtevam Cyranojevih otrok, hkratu pa jim naložilo, da morajo plačevati svoji »mačehi« dosmrtno vdovnino in vse zaostanke zadnjih let. Poslednji Cyrano, njegova najstarejša hči, je umrla leta 1809 v Abbeville.

P. D.

ANDRÉ MALRAUX

Letoſnja Goncourtova nagrada, največja in obenem najpomembnejša vsakoletna francoska nagrada, je bila prisojena mlademu pisatelju Andreju Malrauxju. Leon Pierre-Quint, znani biograf Gidea in Prousta, piše v »Nouvelles Litteraires«, da po Proustu ni zaslužil te nagrade nihče v toliki meri kot Malraux. Njegov zadnji roman »La condition humaine«, ni le najpomembnejši roman iz leta 1933, marveč je tudi avtor sam eden najnadarnejših pisateljev po vojni.

Rodil se je l. 1901 v Parizu. Ko je dovršil orijentalno akademijo, je dvajset let star odpotoval v Indokino. V Aziji je prišel v stik z najrazličnejšimi tipi; z nacionalisti, revolucionarji, anarhisti, agenti in diplomatskimi zastopniki vseh evropskih držav. Kitajska, ki nam jo popisuje v svojih romanih, je dežela, kjer se vodi visoka in nizka politika, Kitajska Šanghaja, Kitajska nacionalne in socialne revolucije. Objavil je tudi manj uspelo delo, kjer prevladuje pustolovščina, žanr, ki ga je pisatelj po vsem videzu sodeč že popolnoma opustil. Ko se je vrnil v Pariz, je postal artistski vodja založbe »La nouvelle revue française« in postal kmalu eden njenih najvnetejših sotrudnikov. V njej je zagovarjal čisto najbolj drzne literarne poizkuse, kot na primer angleškega panseksualnega pisatelja Lawrencea. Prepotoval in preštudiral je tudi vso Perzijo in Afganistan ter namerava napraviti še ekspedicijo v aeroplanu skozi arabsko puščavo.

Glavni junak njegovega romana »Conquerants« se bojuje proti svojim oblastnikom v Kitajski, proti zapadni družbi ter posveti vse svoje sile zmagi socialne revolucije v svoji domovini. Garine je človek, ki hoče za vsako ceno verjeti, samo da ima lahko

stalno pretvezo za svojo borbo. Dobro se zaveda, da popoln upor vodi k popolni odpovedi ali pa v samomor, toda pri vsem svojem obupu sprejema življenje takšno, kakršno je, ne da bi o njem še razpravljaj.

»La condition humaine« predstavlja epizodo iz revolucije v Šanghaju in zgodovino njenega prenatrpanega izbruha, ter obravnava konflikte med revolucionarji, ki so pripravljeni vsak čas umreti za revolucijo, in med birokratičnimi funkcionarji stranke, ki zahtevajo od njih zgolj discipline. Takoj na prvih straneh ubije terorist človeka, ki je na poti strankinim ciljem. Kljub temu, da stori zgolj svojo revolucionarno dolžnost, se mu ta zločin povrača v duhu skozi vse življenje. Doslej je znal le še Dostojevskij s toliko silo prikazati umor v vsej njegovi fizični strahotnosti. Malrauxja ne zanimajo toliko revolucionarne ideje, kot pa ljudje, ki so se zanje žrtvovali in skuša dognati, v koliki meri je ideja tista, ki je rodila njihova dejanja. V tem romanu nam opisuje pisatelj državljansko vojno, okrutnost in divjost vojakov, strah pred smrtjo in strašne, cinične scene iz pouličnih bojev s toliko preciznostjo, da garemo smatrati za edinstvenega pisatelja v tem žanru. A. M.

IVAN BUNIN

Nobelova nagrada za literaturo je bila letos prvič podeljena Rusu in sicer Buninu, ki je poleg Šmejlova najvidnejši predstavnik moderne ruske emigrantske literature. Dasi se večina njegovih povesti vrši še v Rusiji in na deželi, je Bunin vendar čisto meščanski pisatelj, resigniran in utrujen snob, ki si nikoli ne prizadeva dati svojim spisom kakršenkoli pozitiven ali moralen smisel. Bunin spada med poslednje zastopnike »čiste«, netendenčne umetnosti v ruski literaturi, v svojih spisih goji predvsem zunanost, ki predstavlja pri njem čisto poseben, barvit in živ element. Odlikujeta ga predvsem jasnost in sigurnost v slogu, ki je v marsičem vplival tudi na sovjetske pisatelje. Revolucija in socialni problemi ga sploh ne zanimajo. Njegova najlepša revolucionajska novela se ne godi v Rusiji, marveč v Franciji. Tolpa mladih delavcev se spre v vlaku s starim romarjem, ki prodaja podobice Matere božje. Edini problem, ki ga tu zanima, je le neizbežna in samo po sebi umevna nespravljenost dveh različnih svetov. V noveli »Mitjeva ljubezen« opisuje pubertetne bolečine dečka, ki je sprva srečen v ljubezni, a naredi potem samomor. Za vso pisanostjo in barvitostjo njegovega sveta se skriva le njegova misel o ničnosti življenja. Tako je Bunin danes le še zapoznani preostanek fin de siècle, zelo spreten in oblikovno dovršen posnemovalec ruske klasične proze pred Dostojevskim, zlasti Turgenjeve. Kot tak si Bunin ni nikoli prizadeval ustvariti kaj novega in tudi, v tem si je edin ves tisk, ki piše danes o njem, ne predstavlja v evropski literaturi nič novega in izrednega. A. M.

ALI VESTE

da so razni spisi češkoslovaškega predsednika republike in velikega filozofa, Tomaža G. Masaryka, prevedeni dozdej na 20 jezikov in to v angleščino, bolgarščino, danščino, esperanto, francoščino, holandsčino, italijanščino, japonsčino, slovenščino, hrvaščino, srbsčino, lužiško srbsčino, madžarščino, nemščino, poljščino, rumunščino, ruščino, ukrajinščino, španščino, katalonščino.

da se Emil Ludwig zdaj mudi v Hollywoodu, kjer pripravlja po svojem romanu o Napoleonu scenarij za film o istem človeku. Film bo režiral znani filmski režiser Pabst.

da je v Parizu v letošnji sezoni s predstavami svojih del dosegel rekord slavni igralec Sacha Guitry. Njegove komedije trenutno igrajo na šestih pariških najbolj slovečih odrih in da po Parizu kar dežuje dovtipov na to gledališko pojavno zanimivost.

da se bo prihodnji film Renéja Clairja imenoval »Poslednji milijarder«. Snov za film je vzeta iz sodobne gospodarske krize in je scenarij zavrnila večina nemških, francoskih in angleških filmskih podjetij, dokler ga ni sprejel pariški filmski magnat Nathan. To je vsekakor znamenje, da bo film dober, v slogu »14. julija«, »Milijona« in »Pariških streh« ter »Svoboda je naša«, ki nam jih v filmsko kulturni Ljubljani ni bilo dano videti.

da se je zadnji teden decembra vršil v Moskvi velik gledališki festival, za časa katerega bodo po vseh večjih moskovskih gledališčih igrali najznačilnejša dela iz sovjetske gledališke književnosti.

da se je pred kratkim osnovana Poljska literarna akademija sešla k prvi seji, da se člani, ki jih je imenovala vlada, pogovore o nalogah, ki novo akademijo čakajo. Delo akademije se bo moralo tesno naslanjati na vlado in na njena kulturna strem-ljenja. Med petnajstimi prvimi člani nahajamo naslednja imena: W. Sieroszewski. W. Berent, Zofja Nalkowska, Kaden Bandrowski, med liriki pa Norwida in Leopolda Staffa.

da bodo Grki v kratkem dobili — po več prejšnjih — nov prevod Dantejeve Divine Comedie in sicer bo to delo oskrbel pesnik Niko Kazantzakis. Torej so Grki daleč pred nami, ki še prvega prevoda nimamo v knjigi.

da so Julesa Romainsa, ko je prvič prišel v Ameriko, takoj ko je stopil na suho, napadli ameriški časnikarji z zahtevo, naj jim da izjavo o ameriški ženi, kar je pisatelja, ki se mu o Ameriki do tedaj niti sanjalo ni, tako presenetilo, da jih je prosil, naj počakajo s tem vprašanjem vsaj do naslednjega jutra.

da je zadnja okrožnica papeža Pia XI. o socialnem redu izšla v angleškem prevodu v 140.000 izvodih.

da je predsednica trusta švedskih književnikov znana pisateljica Marika Stjernstedt.

da Charlie Chaplin že dve leti piše svoje spomine pod naslovom »A Comedian See the World« (»Igralec gleda svet«). V njih pripoveduje o začetkih svoje umetniške poti in — kar je najbrž najbolj zanimivo, o svojih srečanjih s princem waleškim, Bernardom Shawom, z Einsteinom, z Lady Astorjevo, z Aristidom Briandom in Lloydom Georgeom.

da Knut Hamsun piše svoje osnutke s svinčnikom, ki tiči v lastnoročno preluknja-nem zamašku iz plutovine. To zato, da ga pri pisanju ne prime krč v prste.

da je v Pragi izšel češko-ciganski slovar.

da je v Genovi izšlo delo o D'Annunziu z naslovom »Kriminaliteta pri D'A.« Napisal ga je Umberto Ferrari in skuša v njem dokazati resničnost nekaterih krimi-nalnih potez v osebah slavnih pesnikovih del.

da pripravlja v Jugoslaviji živeč ruski pesnik Igor Severjanin antologijo balkanske lirike v lastnem ruskem prevodu.

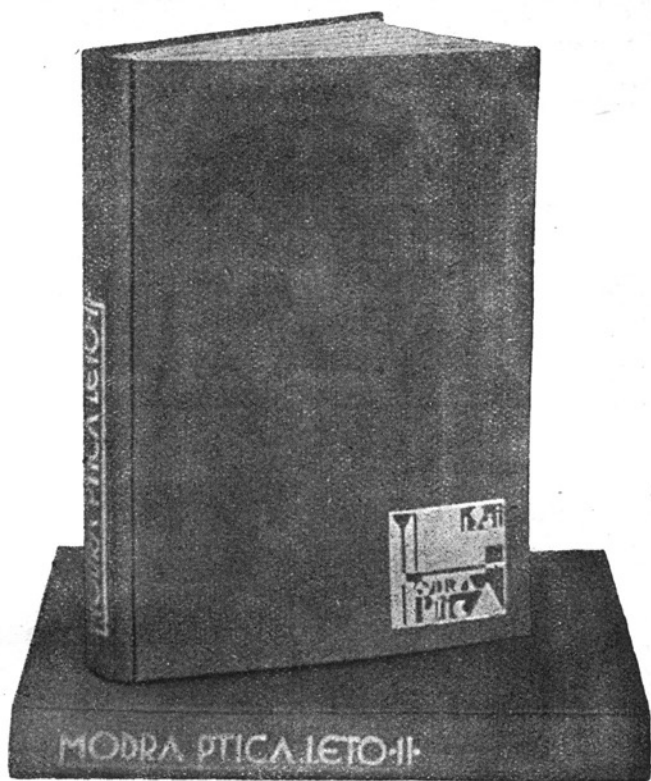
da pripravlja češka založba Hus v Třebiču knjigo z naslovom »Smeh v knjigi«, ki bo nudila pregled in primere o humoristični literaturi Angležev, Francozov, Nemcev, Amerikancev, Rusov, Čehov, Jugoslovanov, Italijanov, Špancev, Belgijcev in Dancev.

da je...

Nabral Mirko Javornik

Popravi: V prvi šte. je tiskarski škrt povzročil par nepravilnosti, ki si jih naj čitatelj popravi. Na strani 21 v predzadnji vrsti izpusti besede: Francijo in na — Na str. 22 v 20. vrsti popravi: iz zlobnosti v iz slabosti.

Za konzorcij in uredništvo: Janez Žagar. — Za tiskarno Merkur: Otmar Mihalek, oba v Ljubljani.

Takšna je vezava drugega letnika Modre ptice
Vezava četrtega letnika je še lepša

Kdor si hoče obogatiti knjižnico še za eno dragoceno knjigo, naj pošlje letnike revije Modre ptice v vezavo. Originalna vezava je še za vse štiri letnike na razpolago. Načrte je napravil Ivo Spinčič. Kdor hoče imeti revijo vezano, naj pošlje vse številke upravi naše založbe, ki jih bo dala vezat in jih vezane poslala nazaj naročnikom. Pri tem naj nihče ne pozabi priložiti svojega naslova. Vezava stane za vsak letnik Din 30.—, poština Din 5.—.

ZALOŽBA MODRA PTICA, Ljubljana, Rimska cesta 3

Ali ste si ogledali v 1. številki razpisane
knjižne nagrade

za pridobivanje novih naročnikov?

Kdor pridobi enega
novega naročnika

mu vežemo za nagrado
četrti letnik Modre ptice

Kdor pridobi enega naročnika,
mu pošljemo za nagrado

Alojz Gradnik:

SVETLE SAMOTE

vezane v platno

Ta knjiga je ena najlepših slo-
venskih pesniških zbirk. Po
opremi prekaša vse.

„DRAMA“ VAS VABI

Ljudski odri, ljudski igravci, in režiserji, šolski odri, ljubitelji dramskih predstav!
Kot prva je izšla v založbi Drama

1. številka revije Drama

ki vsebuje razmotrivanje o dramski umetnosti, o ljudskih odrih in njih po-
menu, zraven pa poročila o raznih predstavah, igrarh itd., predvsem pa

poljuden strokoven pouk

o režiji, mimiki, maskiranju, sceneriji, oderski razsvetljavi itd. izpod peres
naših najboljših gledaliških strokovnjakov. Založba Drama izda tekom tega
leta za svoje naročnike, odre, ljudske igravce in ljubitelje oderske umetnosti

4 d r a m e — i g r e

in sicer: Goldoni: Sluga dveh gospodov (komedija) / Anzenberger: Slaba vest (komedija) / Joža Vombberger: Zlato tele (komedija) / Jože Kranjc: Katakombe (drama) /// Odri dobivajo 10 številc revije in 12 knjig za Din 260.— ali mesečno desetkrat po Din 30.—. Naročniki revije plačajo za 10 številc Din 50.— ali mesečno desetkrat po Din 6.—. Naročniki revije in 4 knjig letno Din 100.— ali mesečno desetkrat po Din 12.—. Naročniki odri so za 3 leta oproščeni vseh tantijem. Knjige bodo v navadni prodaji znatno dražje. Naročniki imajo posebne popuste v Narodnem gledališču! Iz vrst naročnikov bo založba izbirala igravce in igravke za »Slovenski film«. Pišite po pojasnila. Pošljite nam svoj naslov, da Vam pošljemo na ogled prvo številko.

ZALOŽBA DRAMA, Ljubljana, Tržaška cesta šte. 10/l.

Izborno
mi tekne

dr. Pirčeva sladna kava.

Zato mora biti v moji
kuhinja samo

**dr. Pirčeva
sladna kava,**
ki je odličen, domač
izdelek!

**Salda-konte, štrace, journala,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***

TISKARNA.

MERKUR

T R G. I N D. D. D.
LJUBLJANA
GREGORČIČEVA 23
TELEFON ŠTEV. 25-52

se priporoča za cenj. naročila, ki jih bo
izvršila hitro, lično in po zmerni ceni.
Tiska knjige, brošure, časopise, revije,
kuverte, memorande, račune, letake, le-
pake, posetne karte, letna poročila, vstop-
nice, vabila i. t. d. v eni ali več barvah

V lastni založbi izdaja: „Trgovski list“, „Službeni list
kraljevske banske uprave Dravske banovine“ in „Zbirko
zakonov in uredb“, katere seznam Vam na željo dopošlje

Za vse naše
vloge in obveze
jamči
z vsem premoženjem
in vso davčno močjo

**Dravska
banovina**

HRANILNICA
DRAVSKE
BANOVINE
LJUBLJANA
MARIBOR
CELJE

„KVERTA“ D-1 0-1
LJUBLJANA

Kärlovská 2 Vožarški pot 4

**TVORNICA KUVERT IN
KONFEKCIJA PAPIRJA**

KLISJEJE

vseh vrst po foto-
grafijah ali rizbah
izvršuje za vsakovr-
sten tisk najsolidneje

KLISARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13